

ECONOMISCHE BEGROTING

Instituut voor de
Nationale Rekeningen

Economische vooruitzichten 2004

**Federaal
Planbureau**

Economische analyses en vooruitzichten

Kunstlaan 47-49
B-1000 Brussel
Tel.: (02)507.73.11
Fax: (02)507.73.73
E-mail: contact@plan.be
URL: <http://www.plan.be>

Februari 2004

➤➤ Inhoudstafel

	Woord vooraf	1
	Samenvatting	3
1.	De Belgische conjunctuur in internationaal perspectief	5
	Internationale conjunctuur in 2003 en 2004	5
	De conjunctuur in België en de drie belangrijkste handelspartners	7
	Evolutie op de financiële markten	8
	<i>Rentevoeten</i>	
	<i>Wisselkoersen</i>	
	Onzekerheden in verband met de internationale omgeving	9
2.	De bestedingscomponenten van het Belgische bbp	11
	Consumptieve bestedingen van de particulieren	11
	Bedrijfsinvesteringen	11
	Investeringen in woongebouwen	12
	Overheidsbestedingen	13
	Voorraadwijzigingen	14
	Uitvoer en invoer	14
	Reëel bruto nationaal inkomen	15
3.	Ontwikkeling van prijzen en lonen	16
	Binnenlands prijsverloop	16
	Indexering overheidslonen en sociale uitkeringen	17
	Loonontwikkeling in de marktsector	18
	<i>Ontwikkeling van de loonkosten</i>	
	<i>Werkgeversbijdrageverminderingen en loonsubsidies</i>	
	<i>Ontwikkeling van de loonquote</i>	
4.	Vraag en aanbod van arbeid	20
	Bijlage	23

➤➤ Lijst van de figuren

FIGUUR 1	Verloop van het bbp op kwartaalbasis	3
FIGUUR 2	Kwartaalverloop van de binnenlandse werkgelegenheid	4
FIGUUR 3	Beoordeling van de mondiale economische toestand	5
FIGUUR 4	Verloop van het bbp op kwartaalbasis	6
FIGUUR 5	Beoordeling van de economische toestand in de eurozone	7
FIGUUR 6	Verloop van het bbp op kwartaalbasis	8
FIGUUR 7	Verloop van de rentevoeten: eurogebied en Verenigde Staten	9
FIGUUR 8	Consumptieve bestedingen van de particulieren	11
FIGUUR 9	Particuliere consumptie, beschikbaar inkomen en spaarquote	11
FIGUUR 10	Bedrijfsinvesteringen	12
FIGUUR 11	Investeringsquote en rendabiliteit in de marktsector	12
FIGUUR 12	Investeringsquote en rendabiliteit in de marktsector	13
FIGUUR 13	Uitvoer van goederen en diensten	14
FIGUUR 14	Inflatie: verloop op kwartaalbasis	16
FIGUUR 15	Opsplitsing van het indexcijfer der consumptieprijzen	16
FIGUUR 16	Ontwikkeling van de loonquote	19
FIGUUR 17	Toegevoegde waarde, werkgelegenheid en productiviteit in de marktsector	20
FIGUUR 18	Ontwikkeling van de werkgelegenheid en de werkgelegenheidsgraad	21
FIGUUR 19	Ontwikkeling van de werkende bevolking, de werkloosheid en de beroepsbevolking	21

➤➤ Lijst van de tabellen

TABEL 1	Opbouw van de loonkosten in de marktsector	18
TABEL 2	Ex ante loonlastenverlagingen in de marktsector 1995-2004	19

➤➤ Woord vooraf

Het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) heeft deze macro-economische vooruitzichten overgemaakt aan de federale regering in het kader van de federale begrotingscontrole voor het jaar 2004. Volgens de gangbare procedure heeft het Federaal Planbureau (FPB) een voorstel van economische begroting voorgelegd aan het Wetenschappelijk Comité en aan de Raad van Bestuur van het INR. Laatstgenoemde keurt de definitieve cijfers goed en draagt de eindverantwoordelijkheid. Het Wetenschappelijk Comité heeft een gunstig advies uitgebracht over de economische begroting.

Deze vooruitzichten houden rekening met de jaaraggregaten die gepubliceerd werden in *Deel 2* van de *Nationale Rekeningen 2002 ('Gedetailleerde rekeningen en tabellen')* en de kwartaalaggregaten tot het derde kwartaal van 2003.

De hypothesen in verband met de internationale omgeving zijn gebaseerd op de najaarsvooruitzichten van de Europese Commissie, geüpdatet op basis van recente consensusvooruitzichten en kwartaalramingen van de wereldgoederenhandel die uitgevoerd werden door het Nederlandse Centraal Planbureau. De evolutie van de financiële variabelen (wisselkoersen, rentevoeten, olieprijsen) is afgeleid uit de verwachtingen van de financiële markten eind januari. Om de samenhang tussen die verschillende bronnen te verzekeren werd bij de berekening van de wereldhandelsprijzen en de buitenlandse afzetmarkten van België gebruik gemaakt van het internationale model NIME, dat op het FPB werd ontwikkeld. De vooruitzichten voor België werden gegenereerd door de combinatie van de jaar- en kwartaalversie van het model MODTRIM, dat eveneens een product is van het FPB.

Deze vooruitzichten werden afgesloten op 18 februari 2004.

L. Verjus

Voorzitter van de Raad van Bestuur
van het Instituut voor de Nationale Rekeningen

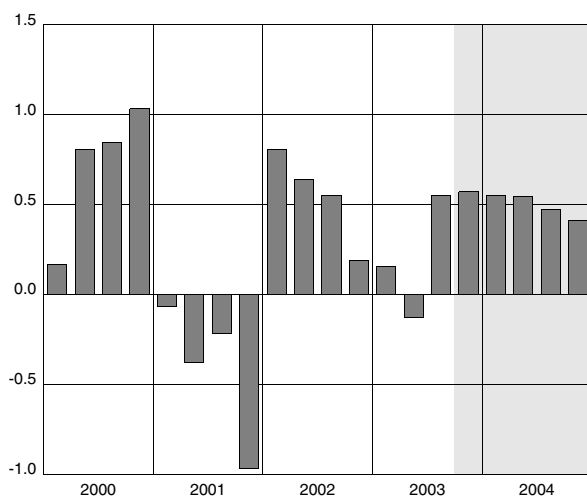
Kerncijfers voor de Belgische economie*Wijzigingspercentages in volume - tenzij anders vermeld*

	2001	2002	2003	2004
Consumptieve bestedingen van de particulieren	0.8	0.4	1.7	1.6
Consumptieve bestedingen van de overheid	2.7	1.9	2.3	1.6
Bruto vaste kapitaalvorming	0.3	-2.5	2.0	2.8
Totaal van de nationale bestedingen	0.4	0.8	2.4	1.8
Uitvoer van goederen en diensten	1.3	1.0	1.6	4.9
Invoer van goederen en diensten	1.1	1.2	3.1	4.8
Netto-uitvoer (bijdrage tot de groei van het bbp)	0.2	-0.1	-1.2	0.2
Bruto binnenlands product	0.6	0.7	1.1	2.0
Nationaal indexcijfer der consumptieprijzen	2.5	1.6	1.6	1.5
Gezondheidsindex	2.7	1.8	1.5	1.4
Reëel beschikbaar inkomen van de particulieren	1.7	1.3	0.7	1.6
Spaarquote van de particulieren (in % van het beschikbaar inkomen)	15.4	16.2	15.4	15.4
Binnenlandse werkgelegenheid (jaargemiddelde verandering, in duizendtallen)	60.4	-12.4	-15.3	7.0
Werkloosheidsgraad (Eurostat standaard, jaargemiddelde)	6.7	7.3	8.0	8.2
Saldo lopende rekening (betalingsbalans, in % van het bbp)	3.8	5.4	4.1	4.4
Wisselkoers van de euro in dollar (aantal dollars voor 100 euro)	89.5	94.3	113.2	125.9
Korte rente (interbancair tarief, 3 maand) (%)	4.2	3.3	2.3	2.1
Lange rente (OLO, 10 jaar) (%)	5.1	5.0	4.1	4.3

►► Samenvatting

In 2003 bedroeg de economische groei in België 1,1 % (bbp tegen constante prijzen). Na kwartaal-op-kwartaalgroeivoeten van 0,2 % en -0,1 % in de eerste twee trimesters, herpakte de groei zich tijdens het tweede halfjaar (kwartaal-op-kwartaalgroeivoeten rond 0,5 %). Gedurende de eerste helft van 2004 zou het bbp tegen een gelijkaardig ritme blijven toenemen. In de loop van het jaar zou de groei van de wereldhandel, die sedert de laatste maanden van vorig jaar opvallend sterk is, evenwel aan kracht inboeten en zouden de gevolgen van de duurdere euro zich, met enige vertraging, nadrukkelijker doen gevoelen. Hierdoor zou het groeitempo van de uitvoer en het bbp naar het einde van het jaar enigszins terugvallen. Al bij al zou het bbp tegen constante prijzen in 2004 met 2,0 % aangroeien.

FIGUUR 1 Verloop van het bbp op kwartaalbasis
Kwartaal-op-kwartaal groeivoeten
(gegevens gecorrigeerd voor
seizoeninvloeden en kalendereffecten)

Bron: INR, FPB

Ondanks een remonte in de loop van het jaar groeide de uitvoer in 2003 met amper 1,6 % in volumetermen. Met een groei van 4,9 % zou de uitvoer dit jaar de drijvende kracht zijn achter de hereneming van de finale vraag. Nochtans zou zich in de loop van het jaar een lichte terugval in de dynamiek van de uitvoer aftekenen en zou het verlies aan marktaandeel, als gevolg van de duurdere euro, iets hoger uitvallen dan vorig jaar.

Vorig jaar was de reële groei van de consumptie van de gezinnen (1,7 %) beduidend hoger dan de toename van hun reëel beschikbaar inkomen (0,7 %), waardoor hun spaarquote gevoelig afnam (van 16,2 % in 2002 tot 15,4 % in 2003). Het (verrassend) sterk opveren van het gezinsverbruik volgde op twee jaren waarin de consumenten hun vinger halsstarrig op de knip hielden en moet tot op zekere

hoogte dus gezien worden als een inhaalvraag. Ook de verbetering van het beursklimaat vanaf de lente van vorig jaar droeg bij tot de herboren consumptiedynamiek. Momenteel wordt er vanuit gegaan dat de gezinnen hun spaarquote pas verder zullen afbouwen wanneer de situatie op de arbeidsmarkt waarneembaar opklaart. De werkloosheidsgraad zou in de loop van de komende maanden echter nog licht oplopen om pas tegen het einde van het jaar te stabiliseren, wat een verdere daling van de spaarquote in de weg staat. De spaarquote van de gezinnen zou zich dit jaar dus handhaven in de buurt van het peil van vorig jaar, waardoor de particuliere consumptie eenzelfde groei zou kennen als het reëel beschikbaar gezinsinkomen (1,6 %).

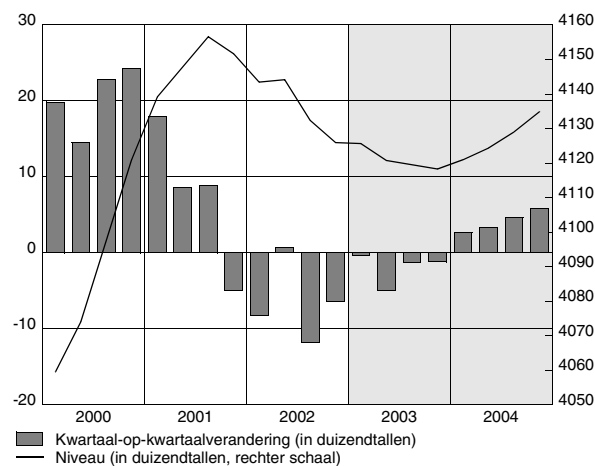
De bedrijfsinvesteringen klonnen vorig jaar uit het dal waarin ze in 2002 verzeild waren geraakt. Onder impuls van het herstel van de bedrijfsrendabiliteit, blijvend lage interestvoeten en verbeterde vraagvooruitzichten zou de reële groei van de bedrijfsinvesteringen dit jaar verder oplopen tot 3 %. Ook de investeringen in woongebouwen knoopten vorig jaar, na twee jaar van achteruitgang, opnieuw aan met een positieve groei (1,3 %). Enquêtes bij architecten omtrent de evolutie van ontwerpen van woningen laten alvast uitschijnen dat deze opwaartse trend zich in de loop van dit jaar zal verderzetten. In 2004 zouden de woningbouwinvesteringen met 2,7 % toenemen. In de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 zouden ten slotte ook de overheidsinvesteringen dit jaar aan kracht winnen (1,8 %). Al bij al zou de reële groei van de bruto vaste kapitaalvorming dit jaar aansterken tot 2,8 %, wat hoger is dan de gemiddelde groei tijdens de afgelopen drie jaar, maar nog een eind verwijderd is van de opmerkelijke groei voeten die tijdens de jaren 1997-2000 werden genoteerd.

Vorig jaar leidde de robuuste binnenlandse vraag in combinatie met de tegenvallende uitvoer tot een aanzienlijke negatieve bijdrage (-1,2 %) van de netto-uitvoer tot de groei van het bbp. Dankzij de forse herneming van de uitvoer en de minder sterke groei van de binnenlandse vraag zou die negatieve bijdrage dit jaar worden omgebogen in een licht positieve bijdrage (0,2 %).

Sedert het laatste kwartaal van 2001 evolueert de binnenlandse werkgelegenheid in dalende lijn; sindsdien gingen in netto-termen ruim 38 000 arbeidsplaatsen verloren. In 2004 zou een geleidelijke toename van de werkgelegenheid worden opgetekend. Aan het eind van het jaar zou de werkgelegenheid ongeveer 16 500 personen hoger liggen dan eind vorig jaar. Wegens het lage startpunt begin dit jaar en het feit dat de toename trapsgewijs verloopt, zou de werkgelegenheid in jaargemiddelde evenwel slechts 7 000 eenheden boven het gemid-

delde peil van vorig jaar uitkomen. De werkgelegenheidsgraad (verhouding tussen totale werkzame bevolking en bevolking op arbeidsleeftijd) zou dit jaar, na twee jaar van achteruitgang, stabiliseren op 61,3 %. Na een gevoelige toename tijdens de afgelopen twee jaar zou de werkloosheidsgraad dit jaar nog een lichte stijging te zien geven.

FIGUUR 2 Kwartaalverloop van de binnenlandse werkgelegenheid
(gegevens gecorrigeerd voor seizoeninvloeden)

Bron: INR, FPB

De inflatie, gemeten aan de hand van het nationaal indexcijfer van de consumptieprijzen, zou dit jaar met 1,5 % toenemen, na 1,6 % in 2003. Die lichte terugval is het resultaat van twee tegengestelde bewegingen. Enerzijds zou de onderliggende inflatie, die de fundamentele tendens van de consumptieprijzen weergeeft, als gevolg van de voorbije appreciatie van de euro en de matige ontwikkeling van de loonkosten per eenheid product, beduidend afnemen (van 2,0 % in 2003 tot 1,6 % dit jaar). In januari 2004 bedroeg de onderliggende inflatie 1,75 % (jaar-op-jaarstijging). Anderzijds dooft dit jaar het neerwaartse effect van de afschaffing/vermindering van het kijk- en luistergeld zo goed als uit. De gezondheidsindex zou in 2004 met 1,4 % toenemen, na een groei van 1,5 % in 2003.

Als gevolg van de overschrijding van de spilindex in mei 2003, werden de sociale uitkeringen in juni 2003 en de wedden van het overheids personeel in juli 2003 met 2 % aangepast aan de toegenomen levensduurte. Overeenkomstig de maandvooruitzichten voor de gezondheidsindex zou de spilindex (momenteel 113,87) in 2004 niet overschreden worden.

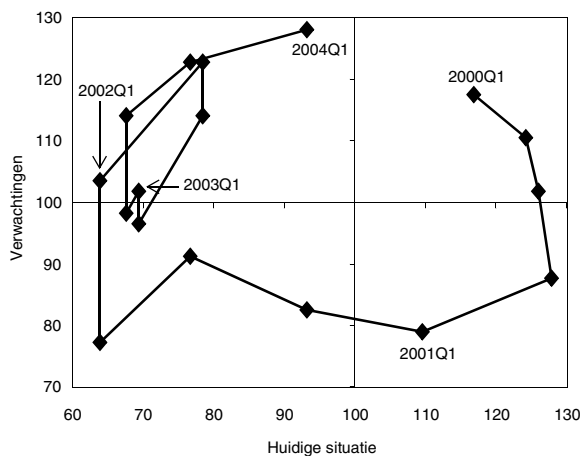
1. De Belgische conjunctuur in internationaal perspectief

►► Internationale conjunctuur in 2003 en 2004

Nadat de groei van de wereldeconomie gedurende verschillende kwartalen gebukt was gegaan onder geopolitieke onzekerheden en de aanpassingen die zich opdroegen na het barsten van de speculatieve luchtbel op de financiële markten, werd tijdens de tweede helft van 2003 een krachtige herneming genoteerd. Bijna alle werelddelen droegen hun steentje bij tot dat herstel. Twee economieën vallen hierbij evenwel op: China, dat zich momenteel ontpopt als groeimotor van het Aziatische continent, en de Verenigde Staten, die een spectaculair herstel lieten optekenen dat de Japanse economie en, met enige vertraging, de economie van de eurozone aanzwengelde.

De groei van de *wereldhandel* kwam in een hogere versnelling terecht tijdens de tweede helft van vorig jaar. Hierdoor steeg de internationale goederenhandel met meer dan 4 % over heel 2003. Ook al valt er een zekere vertraging van het groeitempo te verwachten in de loop van de volgende kwartalen, door het hoge niveau dat bereikt werd eind vorig jaar zou de gemiddelde jaarlijkse groei van de wereldhandel bijna kunnen verdubbelen in 2004 ten opzichte van 2003.

FIGUUR 3 Beoordeling van de mondiale economische toestand

Bron: Ifo World Economic Survey, FPB

In de meeste regio's lijkt het economisch klimaat aan de beterhand te zijn. Dat geldt zowel voor de beoordeling van de huidige situatie als voor de verwachte evolutie op korte termijn. Bovendien gaan de internationale aandelenmarkten door met hun in de lente van vorig jaar ingezette herstel in het licht van de gunstigere macro-economische resultaten en de betere bedrijfsresultaten. Algemeen gezien blijft de financiële context het economisch herstel gunstig gezind. De risicopremies voor bedrijfsobligaties bereikten opnieuw een 'normaler' niveau. Boven-

dien blijven de rentevoeten laag, terwijl de onderliggende inflatie gematigd blijft in de meeste geïndustrialiseerde economieën, ondanks stijgingen van de grondstoffenprijzen in dollar.

Voor de *opkomende economieën* zijn de kortetermijnvooruitzichten erg gunstig. Verschillende economieën in Zuidoost-Azië kenden een krachtig herstel de voorbije maanden, nadat ze gebukt gingen onder de negatieve gevolgen van de SARS-epidemie. Het Aziatisch continent (Japan niet meegerekend) zou in de loop van dit jaar nog de vruchten plukken van zijn robuuste binnenlandse vraag en van de dynamiek van de invoervraag vanuit China en de Verenigde Staten, in het bijzonder voor elektronische componenten. Bovendien deprecieerden de Aziatische munten ten opzichte van de yen en de euro dankzij interventies op de financiële markten en de koppeling van de lokale munten aan de dollar. Hierdoor verbeterde de concurrentiepositie van die landen. In de meeste economieën van Centraal- en Oost-Europa trekt de activiteit nu al aan. Die trend zou zich in de loop van het jaar doorzetten dankzij het economisch herstel in Europa en hun verbeterde uitvoercompetitiviteit door de depreciatie van hun munt ten opzichte van de euro. Ten slotte zijn er betere vooruitzichten voor het Latijns-Amerikaanse continent. Het geniet mee van het herstel van de wereldhandel, de lagere rentevoeten en de hogere grondstoffenprijzen. Bovendien zou Argentinië baat hebben bij het akkoord dat met het IMF gesloten werd en zou de dynamiek van de Amerikaanse economie een gunstige invloed hebben op de Mexicaanse economie.

De uitgesproken heropleving van de *Amerikaanse economie* in het derde kwartaal van 2003 (het bbp steeg met 8,2 % op jaarbasis) spruit voort uit het bijzonder expansief economisch beleid van de voorbije twee jaar. Bovendien hebben de gezinnen in dat kwartaal bijna de totale belastingvermindering uitgegeven die hun in de zomer was toegekend. Aangezien dergelijke budgettaire en monetaire impulsen zich niet zullen herhalen, zou de economische dynamiek verzwakken. Tijdens het laatste kwartaal van 2003 daalde het expansietempo van de Amerikaanse economie met de helft, wat de groei over het volledige jaar op 3,1 % bracht.

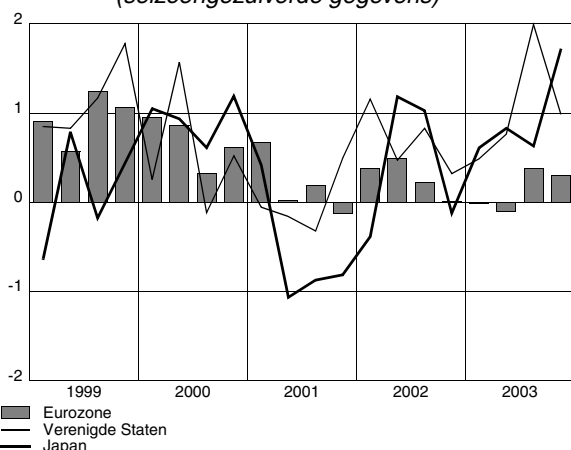
Verschillende indicatoren geven aan dat de groei van de Amerikaanse economie, ondanks een verzwakking, groter zou blijven dan de potentiële groei in de loop van de volgende kwartalen. Enerzijds herstelt het consumentenvertrouwen zich naarmate de arbeidsmarktsituatie verbetert. Ook al is de reactie van de werkgelegenheid op het economisch herstel minder sterk dan in vorige herstelpe-

riodes, het aantal loon- en weddetrekkenden in de niet-agrarische ondernemingen stijgt terug sinds september 2003. Hierdoor daalde de werkloosheidsgraad van 6,3 % in juni 2003 naar 5,6 % in januari 2004. Indien de jobcreatie voortgezet wordt, zou ze dus geleidelijk de fakkel kunnen overnemen van de belastingverlagingen om de consumptieve bestedingen te stutten.

Anderzijds zijn de sterke stijging van de ISM-indicator en het herstel van de bezettingsgraad in de verwerkende nijverheid in de loop van de voorbije maanden bijzonder bemoedigend om de productieve investeringen gaande te houden. De investeringen in uitrustingsgoederen herstellen zich sinds het tweede kwartaal van 2003 dankzij de toename van de winsten en betere financieringsvoorwaarden voor de ondernemingen. Ondanks een vertraging eind 2003, blijven de productiviteitswinsten hoog. Bijgevolg dalen de loonkosten per eenheid product, waardoor niet alleen de inflatiedruk beperkt blijft en een stijging van de rentevoeten uitgesteld wordt, maar ook de ondernemingswinsten zich herstellen.

Ten slotte begint de depreciatie van de dollar vruchten af te werpen in die zin dat de Amerikaanse uitvoer aan concurrentiekracht wint - de export kende een sterke opstoot in de tweede helft van 2003. Bovendien zouden de Verenigde Staten dit jaar ook een graantje kunnen meepikken van de dynamiek bij hun verschillende handelspartners. Gelet op het overloopeffect en rekening houdend met een groeitempo dat hoger zou liggen dan zijn potentieel, zou de Amerikaanse economische groei, volgens de 'huidige consensus'¹, rond 4,5 % liggen in 2004.

FIGUUR 4 Verloop van het bbp op kwartaalbasis
Kwartaal-op-kwartaal groeivoeten tegen
constante prijzen
(seizoengezuiverde gegevens)

Bron: Nationale bronnen, Eurostat

(1) Consensus begin februari gepubliceerd door The Economist.

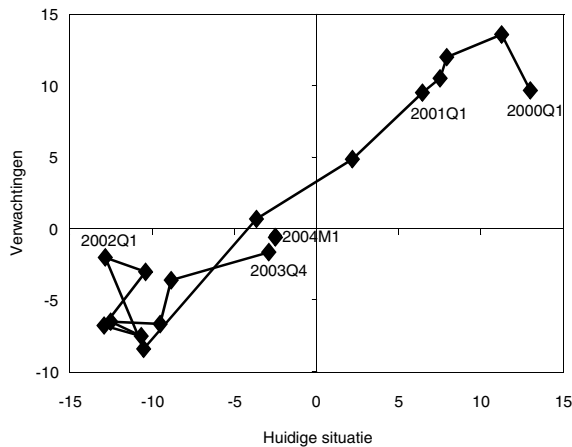
In de loop van vorig jaar gaven alle cijfers aan dat de *Japanse economie* zich in een fase van herleving bevond. Volgens de eerste schattingen zou de kwartaal-op-kwartaalgroei van het bbp in het vierde trimester zelfs 1,7 % bedragen. De vertrouwensenquête suggereren dat het optimisme bij de ondernemingen zijn hoogste peil heeft bereikt sinds 1997. In 2003 daalde het aantal faillissementen voor het eerst in vier jaar. Bovendien weerspiegelt het herstel van de Nikkei het uitgesproken optimisme van de markten voor de Japanse economische vooruitzichten. Dat optimisme vloeit niet alleen voort uit de dynamiek van de twee belangrijkste uitvoermarkten (de Verenigde Staten en China), maar ook uit de betere financiële situatie van de Japanse ondernemingen.

Jammer genoeg ging het herstel van de rendabiliteit van de ondernemingen ten koste van de lonen en de werkgelegenheid. Het economisch herstel steunt dus bijna uitsluitend op de uitvoer en op de bedrijfsinvesteringen, terwijl de particuliere consumptie stagneert.

De Japanse groei zou matig blijven in de loop van de volgende kwartalen. Bijgevolg zou het bbp met iets meer dan 2 % stijgen dit jaar, terwijl dat vorig jaar 2,3 % was. De uitvoer wordt afgeremd door de appreciatie van de yen ten opzichte van de dollar en de Aziatische munten die aan de dollar gekoppeld zijn. De centrale bank, die zich ten volle bewust is van die dreiging, intervenueert voortdurend op de wisselmarkten door Amerikaanse schuldvorderingen te kopen om de stijgende yen af te remmen. Aan de andere kant zorgt de appreciatie van de yen ervoor dat de invoerprijzen getemperd worden en dat een lichte deflatie blijft aanhouden, die de bestaande balansproblemen niet ten goede komt.

In de *eurozone* bereikte de economische activiteit haar dieptepunt midden 2003. Na een terugval tijdens de eerste twee kwartalen van 2003, nam het reëel bbp van de zone toe met 0,4 % in het derde kwartaal en met 0,3 % in het vierde kwartaal. Dat economisch herstel is uitsluitend toe te schrijven aan de heropleving van de uitvoer, terwijl de binnenlandse vraag zwak blijft. Sindsdien evolueren de activiteiten- en vertrouwensindicatoren in dezelfde richting, zowel in de verwerkende nijverheid als in de dienstensector. Ze wijzen in de richting van een verder herstel in de eerste helft van 2004. Gelet op de kwartaaldynamiek van 2003 en het niet te verwaarlozen overloopeffect dat daarmee gepaard gaat, zou de economische groei in de eurozone, volgens de huidige consensus, uitkomen op bijna 2 % dit jaar, tegenover 0,4 % in 2003.

FIGUUR 5 Beoordeling van de economische toestand in de eurozone
Gemiddelden van enquêteresultaten

Bron: Europese Commissie, FPB

Het herstel van de wereldeconomie is de belangrijkste motor achter de conjuncturele opklaring in de eurozone. Tot nu toe woog de afnemende concurrentiekracht van de Europese uitvoer, die toe te schrijven was aan de appreciatie van de effectieve wisselkoers van de euro, niet op tegen de stimulans die voortvloeide uit de dynamiek van de Amerikaanse en Aziatische markten, ook al omdat die stimulans het herstel van de handel tussen de landen van de eurozone bevorderde.

Voor zover het effect van de appreciatie van de euro nog niet volledig is uitgewerkt en omdat de dynamiek van de internationale handel dreigt te verslapen, dient de binnenlandse vraag de fakkel over te nemen om het herstel te verstevigen. Door het buitensporig overheidstekort van de twee grootste economieën van de eurozone (Duitsland en Frankrijk)

►► De conjunctuur in België en de drie belangrijkste handelspartners

Vorig jaar lag de Belgische economische groei (1,1 %) ver boven het gemiddelde van de eurozone (0,4 %). De economische vertraging was vooral in Duitsland en Nederland erg uitgesproken (daling van het bbp met respectievelijk 0,1 en 0,8 %), terwijl in Frankrijk slechts sprake was van een lichte toename (+0,2 %). België dankt zijn uitzonderlijke prestatie aan de kracht van de particuliere consumptie en de positieve bijdrage van de voorraadjwijzigingen tot de economische groei. In Nederland en Duitsland hebben budgettaire beleidsmaatregelen de binnenlandse vraag de das omgedaan.

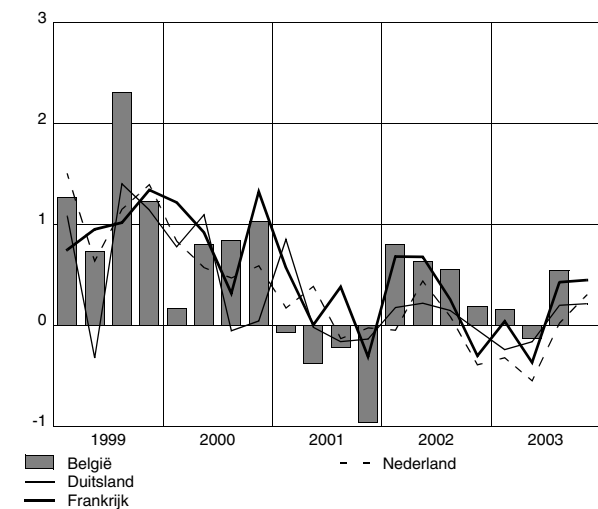
zou het budgettaire beleid de groei in de eurozone dit jaar niet schragen. Bovendien valt er geen bijkomende stimulans te verwachten van het monetair beleid. In tegenstelling tot de verwachtingen, is de inflatie in de eurozone niet onder de drempel van 2 % terecht gekomen in 2003. Een aantal tijdelijke schokken kunnen die standvastigheid gedeeltelijk verklaren (hitte, accijnsstijgingen, conjuncturele zwakte van de productiviteitsgroei...). Toch zou de appreciatie van de euro nog prijsverlagende effecten sorteren in de loop van de volgende maanden en zou de ECB hierdoor de basisrente niet te snel moeten optrekken.

De bedrijfsinvesteringen zouden zich dit jaar kunnen herstellen dankzij de geleverde inspanningen van de ondernemingen om hun rendabiliteit te verhogen. Ook de gunstige financieringsvoorwaarden liggen hiervan aan de basis (herstel op de aandelenmarkten en daling van de spreads op de bedrijfsobligaties).

De bijdrage van de particuliere consumptie tot de economische groei zou dit jaar beperkt zijn. Het vertrouwen van de consumenten heeft te lijden onder het uitblijven van een duidelijke verbetering op de arbeidsmarkt. De werkloosheidsgraad heeft zich sinds maart 2003 gestabiliseerd op 8,8 %, terwijl de werkgelegenheid sinds midden 2002 nagenoeg stabiel is gebleven. Om de bestedingen van de gezinnen aan te zwengelen, dienen er dus nieuwe arbeidsplaatsen gecreëerd te worden. Die jobcreatie zou verwezenlijkt worden in de loop van de eerste helft van het jaar waardoor het beschikbaar inkomen van de gezinnen geleidelijk wordt opgevijseld. De matiging van de inflatie zou ook bijdragen tot een grotere koopkrachttoename.

De groeiversnelling van de internationale handel ligt aan de basis van het groeiherstel in België en zijn de buurlanden tijdens het tweede semester van 2003. De uitzondering hierop is Nederland, waar de prijscompetitiviteit bijkomend te lijden had onder de sterke stijging van de loonkosten per eenheid product. De gevolgen van de appreciatie van de euro zijn niet homogeen: ze hangen niet alleen af van het belang van de handel buiten de eurozone in de activiteit van elk land, maar ook van de financiële situatie van de ondernemingen en hun winstmarges.

FIGUUR 6 Verloop van het bbp op kwartaalbasis
Kwartaal-op-kwartaal groeivoeten tegen
constante prijzen
(seizoengezuiverde gegevens)

Bron: Nationale bronnen, INR

Dit jaar zou de uitvoer de belangrijkste motor achter het economisch herstel zijn, ondanks de appreciatie van de euro. De bijdrage van de netto-uitvoer tot de groei zou in België dus positief worden, net zoals bij zijn handelspartners. De binnenlandse vraag daarentegen, zou in ons land vertragen, terwijl ze zich in onze drie buurlanden zou herstellen. Nog een ander verschil met de buurlanden is het feit dat in ons land het grootste deel van de versnelling van de economische groei al verwezenlijkt werd in het tweede semester van 2003. De kwartaal-op-kwartaalgroei van het Belgische bbp zou nog 0,5 % bedragen in de loop van de eerste helft van 2004 en licht vertragen in het tweede semester. Over het volledige jaar zou de groei 2 % bereiken, een tempo dat te vergelijken is met het gemiddelde dat voor de eurozone en Frankrijk wordt voorzien. In Duitsland daarentegen, zou de groei min of meer stagneren vanwege het restrictievere budgettaire beleid. De groei in Nederland, die te lijden heeft onder de zwakke particuliere consumptie en povere bedrijfsinvesteringen, zou opnieuw ver onder het gemiddelde van de eurozone liggen.

➤➤ Evolutie op de financiële markten²

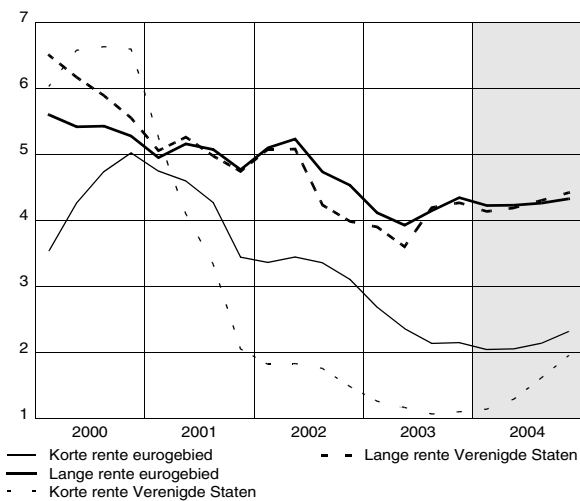
Rentevoeten

Ondanks de versnelling van de Amerikaanse groei tijdens de tweede helft van vorig jaar, heeft de Federal Reserve sinds 25 juni 2003 de basisrente ongewijzigd gelaten op 1 %. Tijdens de volgende kwartalen belooft de monetaire beleidsvoering echter een moeilijke evenwichtsoefening te worden. Enerzijds nopen de overmatige schuldenlast van de privé-sector en de toegenomen financiële onevenwichten (tekort op de lopende rekening, waaruit de sterkte van de binnenlandse vraag blijkt en de lage binnenlandse spaarquote) tot een strakker monetair beleid. Anderzijds sturen de relatief zwakke arbeidsmarkt en de gevoeligheid van de residentiële markt voor hogere langetermijnrentevoeten aan op een voorzichtige opstelling van de monetaire overheid. In de huidige context waarin de inflatie zwak is en de output gap nog steeds negatief is, voorzien de financiële markten geen herstel van de basisrente vóór de tweede helft van 2004. Volgens de termijngoersen zou de kortetermijnrente toenemen van ongeveer 1,1 % begin dit jaar tot 2 % in december 2004. De korte rente in de Verenigde Staten zou in jaargemiddelde 1,5 % bereiken in 2004 tegenover 1,2 % in 2003.

Sinds juni 2003 heeft ook de ECB haar basisrente onveranderd gehouden (op 2 %) en waarschijnlijk zal ze haar monetair beleid in de loop van de volgende maanden niet wijzigen. De ECB heeft immers duidelijk gesteld dat een daling van de kortetermijnrente niet het meest aangewezen middel is om de appreciatie van de euro ten opzichte van de dollar tegen te gaan. Bovendien dient het Europese herstel zich nog te consolideren vooraleer een significante verbetering van de arbeidsmarktsituatie zou opgetekend worden. Ten slotte zou als gevolg van de appreciatie van de effectieve wisselkoers van de euro de inflatiedruk in de zone verder afnemen. De financiële markten voorzien dus geen stijging van de kortetermijnrente vóór de tweede helft van 2004. Gelet op het groeiverschil tussen de eurozone en de Verenigde Staten, zou die stijging veel minder groot zijn dan in de Verenigde Staten. Volgens de termijngoersen zou de Europese korte rente toenemen van ongeveer 2,1 % in de helft van het jaar tot 2,4 % op het einde van het jaar. In jaargemiddelde zou de korte rente in de eurozone 2,1 % bereiken in 2004 tegenover 2,3 % in 2003.

(2) De technische hypothesen voor de financiële variabelen zijn gebaseerd op de termijngoersen van eind januari 2004.

FIGUUR 7 Verloop van de rentevoeten: eurogebied en Verenigde Staten
Kwartaalgegevens in procent

Bron: Datastream, FPB

Wisselkoersen

Ondanks de sterkere Amerikaanse economische activiteit, kreeg de dollar de voorbije maanden een flinke deuk. Die depreciatie spruit meer dan waarschijnlijk voort uit het oplopende Amerikaanse tekort op de lopende rekening en de ongerustheid van de financiële markten omtrent de financiering ervan. Indien de Aziatische centrale banken geen Amerikaanse schatkistcertificaten gekocht hadden om een appreciatie van hun munt ten opzichte van de dollar tegen te gaan, zou de val van de dollar nog groter geweest zijn, vooral omdat de Amerikaanse overheid geen enkele wil aan de dag legt om die beweging een halt toe te roepen.

In een context waarin het verloop van de economische activiteit in de eurozone elke veerkracht leek te missen, is tijdens de zomer van 2003 de waarde van de euro lichtjes gedaald. Vanaf de herfst daarentegen, heeft de nominale effectieve wisselkoers van de euro zich sterk hersteld en bereikte begin 2004 zelfs een peil dat ongeveer 5 % hoger lag dan het gemiddelde van 2003 en dat 24 % hoger was dan in

Als gevolg van het herstel van de aandelenmarkten, steeg de lange rente op de obligatiemarkt in de loop van de voorbije zomer. Die stijging werd in de Verenigde Staten onderbroken vanaf september. Voor de Europese rentevoeten was dat pas in november het geval. Bij de jaarwisseling vielen de obligatierendementen in de eurozone en in de Verenigde Staten licht terug. Die terugval kan verklaard worden door het feit dat een strakker monetair beleid langer op zich laat wachten dan voorzien. Gelet op de verwachte groei en het verwachte profiel voor de kortetermijnrentevoeten, zouden de langetermijnrentevoeten in de Verenigde Staten 4,5 % bereiken eind 2004 (tegenover 4,1 % momenteel) en 4,4 % in de eurozone (tegenover 4,2 % momenteel). In jaargemiddelde zou de lange rente in de Verenigde Staten dit jaar 4,3 % bereiken, net zoals in de eurozone.

februari 2002. Die appreciatie is grotendeels een gevolg van de waardestijging van de euro tegenover de dollar en de Aziatische munten die eraan gekoppeld zijn. De laatste maanden heeft de euro ook terrein herwonnen op de Japanse yen, maar die winst is minder uitgesproken dan tegenover de dollar.

De financiële markten lijken enerzijds weifelend te staan tegenover een verdere appreciatie van de euro en, anderzijds, lijken ze zich ook niet te verwachten aan een herstel van de dollar zolang de factoren die aan de oorsprong liggen van het tekort op de Amerikaanse betalingsbalans ongewijzigd blijven. Volgens de termijnkoersen zou de wisselkoers van de euro tegenover de dollar zich voor de rest van het jaar stabiliseren op het gemiddelde van de maand januari 2004, namelijk tussen 1,25 en 1,26 USD/euro. Indien die hypothese wordt bevestigd, zou de effectieve wisselkoers voor België (gewogen op basis van de structuur van onze buitenlandse handel) appreciëren met 1,6 % in 2004, na 3,8 % in 2003.

►► Onzekerheden in verband met de internationale omgeving

Op korte termijn zijn de onzekerheden rond het scenario van de internationale omgeving duidelijk minder groot dan enkele maanden geleden. De heropleving lijkt zich door te zetten, ook al blijft er door belangrijke financiële onevenwichten (voornamelijk in de VS, Japan en enkele opkomende economieën) en een aantal structurele problemen (voornamelijk in Europa en Japan) nog een waas van twijfel bestaan omtrent de duurzaamheid ervan. De verbetering van de financiële omstandigheden en het beheersen van de inflatie zijn gunstig voor het herstel van de balansen van de ondernemingen. Ten

slotte zouden zowel de Amerikaanse als de Europese groei in de loop van het jaar geleidelijk hun potentiële groei benaderen. Dat impliceert in het geval van de Verenigde Staten een vertraging van de groei en in het geval van de eurozone een versnelling van de groei.

Bij afwezigheid van grote schokken, schuilt het grootste risico rond de internationale omgeving in de evolutie van de wisselkoersen, en dan vooral die van de dollar. Tot dusver brengt de appreciatie van de euro de economische heropleving in de eurozone

niet in het gedrang. Datzelfde geldt voor Japan. Maar wat als de depreciatie van de dollar zich zou doorzetten, of zelfs sterker zou worden, in een context waarin het herstel van de financiële situatie van de Europese en Japanse ondernemingen nog broos is en hun voornemens in termen van investeringen

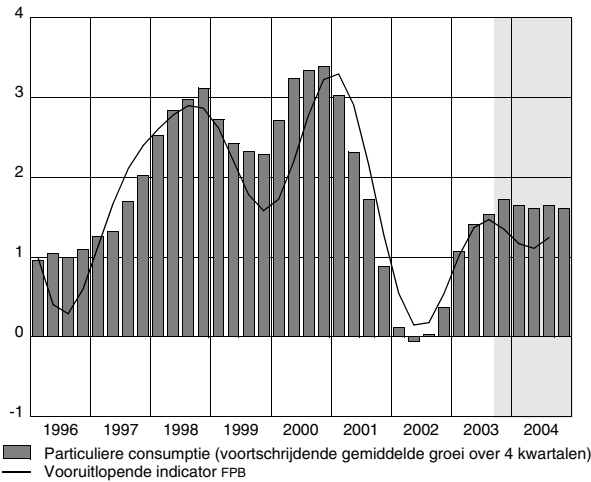
en tewerkstelling onzeker zijn? Bovendien zou een 'dollarcrisis' kunnen leiden tot een plotse stijging van de langetermijnrente in de Verenigde Staten, te meer daar door de verslechterde toestand van de overheidsfinanciën reeds te vrezen valt voor spanningen op de obligatierendementen.

2. De bestedingscomponenten van het Belgische bbp

►► Consumptieve bestedingen van de particulieren

Na het glansjaar 2000, zakte de kwartaal-op-kwartaalgroei van de particuliere consumptie volledig ineen en het duurde tot het tweede kwartaal van 2002 vooraleer enige verbetering merkbaar werd. Bijgevolg bleef de toename van het gezinsverbruik in 2001 en 2002 op minder dan 1 % steken. Aangezien het reëel beschikbaar gezinsinkomen gedurende die periode fors bleef groeien, steeg de gezinsspaarquote van 14,5 % in 2000 tot 16,2 % in 2002.

FIGUUR 8 Consumptieve bestedingen van de particulieren
(gegevens gecorrigeerd voor seizoeninvloeden en kalendereffecten)

Bron: INR, FPB

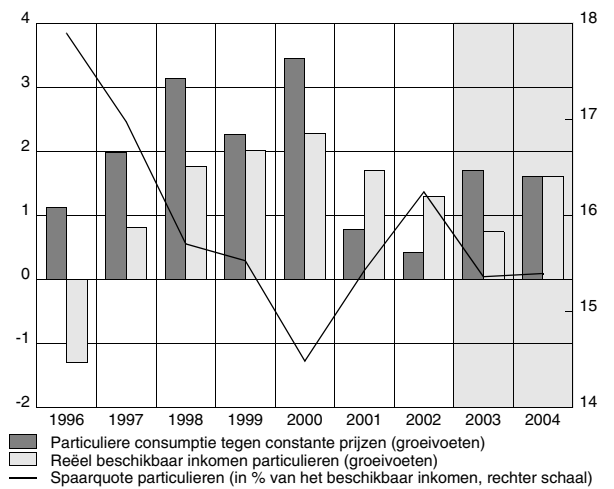
In 2003 bedroeg de toename van het reëel beschikbaar inkomen slechts 0,7 % ondanks de verlaging van de personenbelasting. De afname van de werkgelegenheid, de terugval van het netto-inkomen uit vermogen en een indexering die lager lag dan de toename van de consumptieprijzen remden immers de stijging van de koopkracht af. De particuliere consumptie veerde daarentegen sterk op en liet een reële groei van 1,7 % optekenen, waardoor de gezinsspaarquote gevoelig afnam (tot 15,4 %). De sterke toename van het gezinsverbruik in 2003

►► Bedrijfsinvesteringen

De capaciteitsbezettingsgraad in de verwerkende nijverheid, die reeds sinds de aanvang van de voorbije neerwaartse conjuncturele beweging op de terugweg was, bereikte midden 2003 het laagste niveau sinds de recessie van 1993. Die evolutie was deels een gevolg van de overinvesteringen op het eind van de jaren 90 en had ongetwijfeld een nega-

volgde op een periode waarin de consumenten hun vinger halsstarrig op de knip hielden en kan dus in zekere mate gezien worden als een inhaalvraag. Daarenboven verbeterde het beursklimaat vanaf de lente van 2003 en kwam er, na twee jaar van achteruitgang, uiteindelijk een kentering in het consumentenvertrouwen.

FIGUUR 9 Particuliere consumptie, beschikbaar inkomen en spaarquote

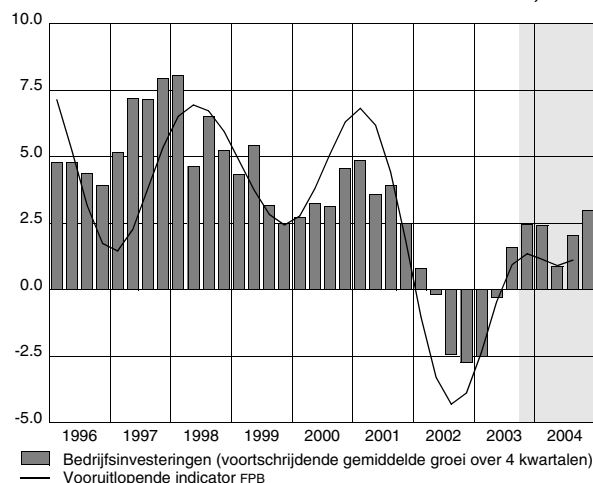

Bron: INR, FPB

Dankzij het voorzichtige herstel van de werkgelegenheid vanaf begin 2004 en hogere loonstijgingen dan vorig jaar, zou de groei van het reëel beschikbaar inkomen dit jaar aantrekken tot 1,6 %. Ondanks de verbetering van het consumentenvertrouwen, wordt verwacht dat de spaarneiging van de gezinnen pas zal afnemen wanneer de arbeidsmarktsituatie waarneembaar opklaart. Dit jaar zou de werkgelegenheidstoename echter niet volstaan om de werkloosheidsgraad terug te dringen, waardoor de spaarquote van de gezinnen niet verder zou terugvallen voor eind 2004. Bijgevolg zou de groei van de particuliere consumptie in 2004 uitkomen op 1,6 %, wat een stabilisatie van de spaarquote impliceert.

tieve impact op de groei van de bedrijfsinvesteringen. In de tweede helft van vorig jaar herstelde de bezettingsgraad zich tengevolge van de aantrekkelijke activiteit, wat erop kan wijzen dat de neerwaartse aanpassing van de kapitaalvoorraad stilaan ten einde loopt.

FIGUUR 10 Bedrijfsinvesteringen
(gegevens gecorrigeerd voor
seizoeninvloeden en kalendereffecten)

Bron: INR, FPB

In 2003 knoopten de bedrijfsinvesteringen terug aan met een positieve reële groei van 2,5 %³, na een daling met 3,2 % in 2002. Die kentering werd vooral ingegeven door de verbeterde vraagvooruitzichten, historisch lage nominale en reële interestvoeten en het herstel van de bedrijfsrendabiliteit. Het bruto-exploitationsoverschot van de ondernemingen in procent van hun toegevoegde waarde, dat in 2002 diep was weggezakt, krabbelde in 2003 immers opnieuw overeind, voornamelijk als gevolg van een toename van de winstmarges per eenheid product. De appreciatie van de euro zorgde immers voor goedkopere invoer, terwijl de gematigde loonontwikkeling en het opveren van de productiviteitsgroei leidden tot een zeer geringe toename van de loonkosten per eenheid product.

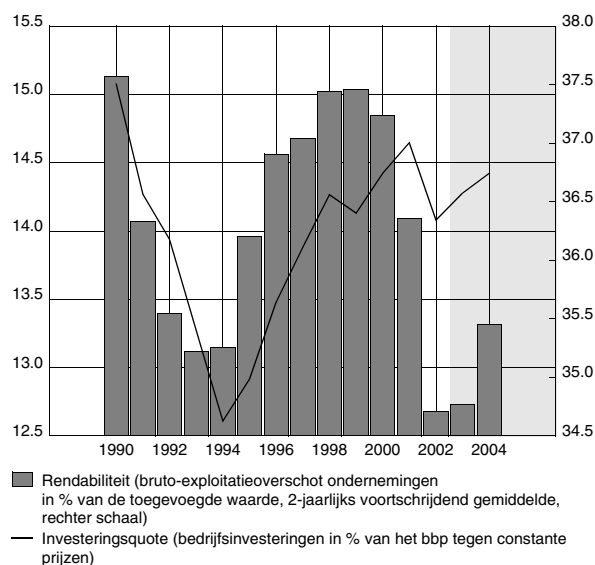
(3) Aangezien de bedragen van de verkopen van overheidsgebouwen in 2002, 2003 en 2004 amper verschillen van elkaar, wordt de groeivoet van de bedrijfsinvesteringen in 2003 en 2004 nauwelijks beïnvloed door dit fenomeen.

➤➤ Investerings in woongebouwen

Na een markante achteruitgang in reële termen in 2001 en 2002, knoopten de investeringen in woongebouwen vorig jaar, ondanks de zwakke groei van het reëel beschikbaar gezinsinkomen (0,7 %), opnieuw aan met een positieve groei (1,3 %). Wellicht was die ontwikkeling deels het gevolg van een inhaalbeweging die begin vorig jaar op gang kwam

De factoren die vorig jaar het herstel van de bedrijfsinvesteringen inluidden, zouden dit jaar aanhouden, waardoor de reële toename van de bedrijfsinvesteringen in 2004 - ondanks de lichte verzwakking van de kwartaal-op-kwartaalgroei tijdens de tweede jaarhelft - verder zou verstevigen tot 3,0 %.

FIGUUR 11 Investeringsquote en rendabiliteit in de marktsector

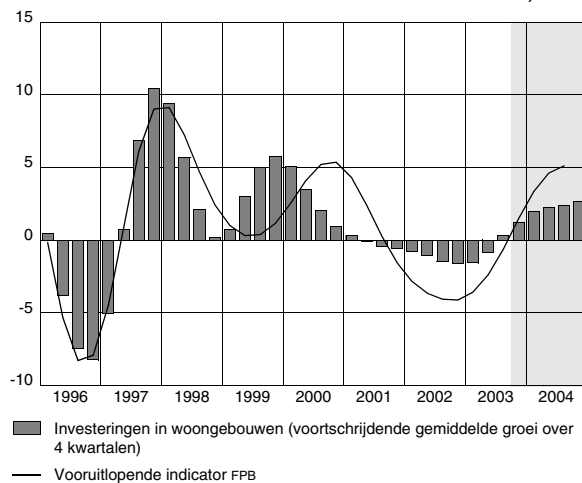

Bron: INR, FPB

Die ontwikkelingen zouden de investeringsgraad tegen constante prijzen in 2004 op 14,4 % brengen, waarmee het niveau van 2001 evenwel nog niet bereikt is. De groei van de bedrijfsinvesteringen gedurende de huidige conjuncturele herneming is dus al bij al zeer gematigd. Er is allesbehalve sprake van een boom, wat ook wordt weerspiegeld in de FPB leading indicator die min of meer stabiliseert in 2004, en in de investeringsenquête van de NBB van eind vorig jaar waaruit, afgaand op de geplande investeringen voor 2004, een terugloop van de investeringen in de verwerkende nijverheid naar voor kwam.

als reactie op uitgestelde projecten voor nieuwbouw en verbouwing. Daarenboven werden de investeringen in woningen ook aangewakkerd door de lage stand van de hypothecaire rente en het herstel van het consumentenvertrouwen vanaf de lente van 2003.

FIGUUR 12 Investerings in woongebouwen
(gegevens gecorrigeerd voor
seizoeninvloeden en kalendereffecten)

BRON: INR, FPB

➤➤ Overheidsbestedingen

Met een groei van 1,6 % tegen constante prijzen zou de overheidsconsumptie in 2004 ongeveer 1 procentpunt minder sterk toenemen dan gemiddeld over de afgelopen vijf jaar. Elk van de bestanddelen van de overheidsconsumptie zou hiertoe bijdragen. De zwakke toename van de loonmassa in de overheidssector tegen constante prijzen (0,8 % tegenover 1,5 % gemiddeld over de voorbije vijf jaar), die meer dan de helft van de overheidsconsumptie uitmaakt, weerspiegelt de afname van de overheidsbestemming dit jaar. Ook de sociale uitkeringen in natura, die bijna een derde van de overheidsconsumptie vertegenwoordigen, en de netto-aankopen van goederen en diensten zouden slechts matig toenemen (met respectievelijk 3,5 % en 0,3 %, tegenover 4,5 % en 4,4 % gemiddeld over 1999-2003), onder meer als gevolg van het inperken van een aantal uitgavenbudgetten.

De deflator van de overheidsconsumptie (2,1 %) zou in 2004 minder toenemen dan de afgelopen jaren. Dit is voornamelijk te wijten aan de matige ontwikkeling van de deflator van de bezoldigingen. Immers, de laatste indexering van de lonen en wedden van het overheidspersoneel dateert reeds van juli 2003 en voor 2004 wordt geen indexering voorzien.

Uitgedrukt tegen lopende prijzen zou het verschil tussen de groei van de overheidsconsumptie in 2004 in vergelijking met de voorbije vijf jaar dus nog groter zijn dan tegen constante prijzen: 3,7 % dit jaar tegenover gemiddeld 5,1 % tijdens de jaren 1999-2003.

Enquêtes bij architecten omtrent het verloop van ontwerpen van woningen, die drie tot vier kwartalen voorlopen op de activiteit in de woningbouwsector, laten uitschijnen dat de opwaartse trend zich in de loop van dit jaar zal verderzetten. Onder impuls van de laag blijvende hypothecaire rente en het vertrouwensherstel bij de gezinnen dat voortspuit uit de positieve kentering op de arbeidsmarkt en de herneming van de aandelenbeurzen, zou de reële groei van de investeringen in woongebouwen dit jaar aantrekken tot 2,7 %.

Het verloop van de overheidsinvesteringen wordt in ruime mate beïnvloed door de verkopen van overheidsgebouwen⁴ en het cyclisch traject van de investeringen van de lokale overheden⁵ dat verband houdt met de kalender van de gemeenteraadsverkiezingen. Het bedrag van de verkopen van overheidsgebouwen zou dit jaar niet veel verschillen van vorig jaar, zodat de impact hiervan op de groeivoet van 2004 gering is. De versnelling van de groei van de overheidsinvesteringen die voor 2004 wordt verwacht (reële groei van 1,8 %, na -1,0 % in 2003) moet vooral worden gezien tegen de achtergrond van de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van 2006. Ondanks de positieve groei van de overheidsinvesteringen zou het aandeel van de overheidsinvesteringen in het bbp dit jaar verder wegzakken tot 1,53 % (tegen lopende prijzen), het laagste peil sedert de jaren 70.

Al bij al zou de bijdrage van de overheidsbestedingen (consumptie en investeringen) tot de groei van het bbp tegen constante prijzen dit jaar beperkt blijven tot minder dan 0,4 %-punt, tegenover 0,6 %-punt gemiddeld over de voorbije vijf jaar.

(4) Verkopen van overheidsgebouwen worden in de nationale boekhouding beschouwd als een desinvestering van de overheid die gecompenseerd wordt door een investering van de ondernemingen.

(5) De investeringen van de lokale overheden (voornamelijk infrastructuurwerken) maakten gedurende de afgelopen tien jaar bijna de helft uit van de totale overheidsinvesteringen.

➤➤ Voorraadwijzigingen

De opbouw van de voorraden die zich vanaf midden 2002 voordeed, ging gepaard met een (bescheiden) toename van het aantal ondernemers dat hun voorraadniveau als te hoog bestempelde. Die schijnbaar ongerijmde ontwikkeling geeft aan dat die voorraadstijging voor een deel samenhangt met een te optimistische inschatting van de evolutie van de vraag. De economische groei werd in 2002 dan ook sterk beïnvloed door een positieve bijdrage van de voorraadwijzigingen van 0,7 %-punt.

➤➤ Uitvoer en invoer

In 2003 heeft de netto-uitvoer een negatieve bijdrage (-1,2 %) geleverd tot de reële economische groei in België. Ondanks het herstel in de loop van het jaar, is de uitvoer slechts gestegen met 1,6 %, terwijl de robuuste binnenlandse vraag leidde tot een stijging van de invoer met 3,1 % in volumetermen.

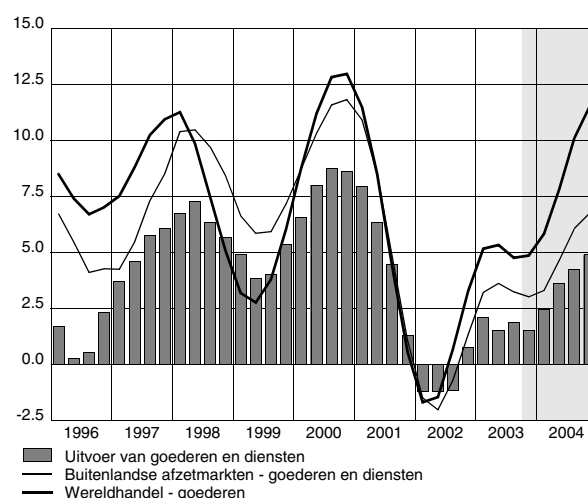
In 2004 zou de Belgische uitvoer de drijvende kracht zijn achter de herneming. De uitvoer zal worden beïnvloed door twee factoren die in tegengestelde zin werken.

Enerzijds zijn er de bewegingen in de wisselkoersen die gedurende het voorbije jaar geleid hebben tot een sterke appreciatie van de voor België berekende effectieve wisselkoers. Daardoor verslechtert de concurrentiepositie van onze uitvoergerichte ondernemingen in de landen buiten de eurozone. Dat effect speelde reeds in 2003 en zou dit jaar voortduren zelfs indien, zoals in deze projectie wordt aangenomen, het grootste deel van de waardeverhoging van de euro reeds achter de rug is. Voor België zou het verlies aan marktaandeel dit jaar hoger uitvallen dan vorig jaar.

Anderzijds zouden de buitenlandse afzetmarkten van België, in lijn met het wereldwijd aantrekken van de conjunctuur, een groei van 6,7 % laten optekenen dit jaar. Dat jaarcijfer maskeert evenwel een kwartaalprofiel dat gekenmerkt wordt door een groeivertraging in de loop van het jaar. Geholpen door de herneming van de intra-Europese handel, zou de groei van het volume van de buitenlandse afzetmarkten van België tijdens de eerste helft van 2004 het trendmatige groeitempo overschrijden, wat reeds het geval was in de tweede helft van 2003. Tijdens de tweede jaarhelft zou de groei van onze uitvoermarkten evenwel aan kracht inboeten, als gevolg van de indirecte impact van de appreciatie van de euro op de dynamiek van de Europese markten en de voorziene vertraging van de Amerikaanse vraag.

Door het conjunctuurherstel in de tweede helft van 2003 nam het aantal ondernemers met overtollige voorraden fors af en viel het tempo van de voorraadopbouw licht terug. Door de zelden geziene toename van de voorraden tijdens het eerste semester, werd in 2003 toch een positieve bijdrage van 0,5 %-punt tot de bbp-groei genoteerd. In 2004 zouden de voorraadveranderingen neutraal zijn voor de economische groei.

FIGUUR 13 Uitvoer van goederen en diensten
Voortschrijdende gemiddelde groei over 4 kwartalen

Bron: CPB, INR, FPB

Al bij al zou de Belgische uitvoer in 2004 met 4,9 % aangroeien. Rekening houdend met de minder sterke expansie van de binnenlandse vraag, zou de negatieve bijdrage van de netto-uitvoer tot de reële economische groei dit jaar worden omgebogen in een licht positieve bijdrage (+ 0,2 %).

Dankzij de appreciatie van de effectieve wisselkoers van de euro, zou de terugval van de internationale prijzen uitgedrukt in euro zich dit jaar voor het derde opeenvolgende jaar doorzetten, maar minder uitgesproken dan vorig jaar. Die terugval uit zich in een nieuwe daling van de Belgische importprijzen die, gecombineerd met een zeker herstel van de winstmarges van de Belgische uitvoergerichte ondernemingen, aanleiding zou geven tot een nieuwe verbetering van de ruilvoet.

Dankzij de verbetering van de ruilvoet en een licht positief volume-effect, zou het saldo van de lopende rekening van de betalingsbalans zich herstellen in 2004 (van 4,1 % naar 4,4 % van het bbp), wat het verlies van vorig jaar gedeeltelijk zou compenseren.

➤➤ Reëel bruto nationaal inkomen

Het bbp tegen constante prijzen meet het geheel van de binnen de landsgrenzen geproduceerde toegevoegde waarde naar volume. Het reëel bni (bruto nationaal inkomen) hangt af van dat productievolume, maar eveneens van het saldo van de primaire inkomens⁶ en van de verhouding tussen uitvoer- en invoerprijzen (de zogenaamde ruilvoet).⁷ Die laatste wordt in sterke mate beïnvloed door het verloop van de olieprijs en de wisselkoersen.

In 2002 en 2003 nam het reëel bni sterker toe dan het bbp tegen constante prijzen (over beide jaren samen: 3,2 % tegenover 1,8 %). Dat verschil in groei-voet was volledig te wijten aan de ontwikkeling van de ruilvoet. Ondanks een toename van de ruwe aardolieprijzen (in jaargemiddelde steeg de Brent van 24,4 USD per vat in 2001 naar 25,0 USD in 2002 en 28,8 USD in 2003) werd zowel in 2002 als in 2003 een ruilvoetwinst van 0,8 % geboekt. Die verbetering van de ruilvoet heeft alles te maken met de appreciatie van de euro. De waardevermeerdering van de euro tegenover de Amerikaanse dollar bedroeg

(6) In tegenstelling tot het bbp dat een binnenlands concept is (productie binnen de landsgrenzen), gaat het hier immers om een nationaal concept (inkomen van de ingezetenen).

(7) Voor een gedetailleerde beschrijving van het begrip reëel bruto nationaal inkomen, zie: INR, Economische Begroting 2001, februari 2001.

meer dan 5 % in 2002 en 20 % in 2003. De nominale effectieve wisselkoers voor België (dus uitgedrukt tegenover de munten van onze belangrijkste handelspartners, rekening houdend met de handelsgewichten) apprecieerde met 1,0 % in 2002 en met 3,8 % in 2003. Het saldo van de primaire inkomens was over beide jaren samen neutraal voor de groei van het reëel bni. De opstoot in 2002 van het saldo van de inkomens uit vermogen van/naar de rest van de wereld zorgde in dat jaar voor een sterkere toename van het bni in vergelijking met het bbp, maar in 2003 werd deze beweging omgekeerd.

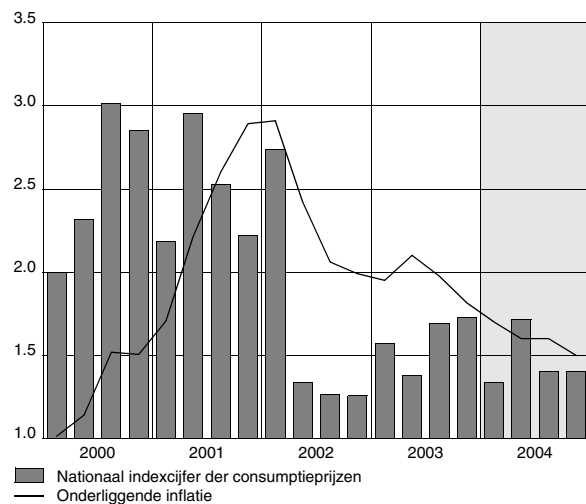
Ook in 2004 zou de groei van het reëel bni (2,3 %) hoger uitvallen dan de groei van het bbp tegen constante prijzen (2,0 %). Enerzijds zou dit jaar opnieuw een verbetering van de ruilvoet genoteerd worden (0,5 %). Die ruilvoetverbetering kan worden toegeschreven aan twee factoren: de appreciatie van de nominale effectieve wisselkoers voor België (1,6 % in jaargemiddelde) en de daling van de olieprijs uitgedrukt in euro (met bijna 7 %). Anderzijds zou in 2004 de groei van het bni enigszins afgeremd worden door een lichte daling van het saldo van de primaire inkomens met het buitenland, aangezien inkomsten uit in andere munten luidende beleggingen gedrukt worden door de waardevermeerdering van de euro.

3. Ontwikkeling van prijzen en lonen

►► Binnenlands prijsverloop

In 2003 kwam de inflatie, gemeten aan de hand van het nationaal indexcijfer van de consumptieprijzen (NICP), uit op 1,6 %. De onderliggende inflatie, die de fundamentele prijstendens weergeeft⁸, bedroeg vorig jaar 2,0 %. Dat de NICP-inflatie in 2003, in weerwil van een forse verhoging van de indirecte belastingen op tabak, lager uitviel dan de onderliggende inflatie had vooral te maken met het effect van de afschaffing/vermindering van het kijk- en luistergeld en de ontwikkeling van de brandstoffen- en energieprijzen.

FIGUUR 14 Inflatie: verloop op kwartaalbasis
Jaar-op-jaar groeivoeten

Bron: FOD Economie, FPB

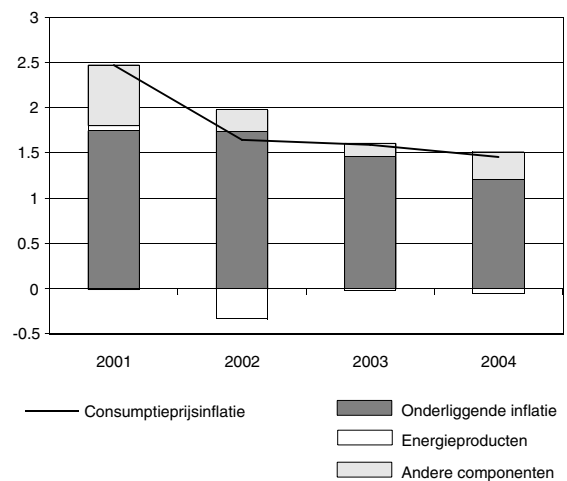
Het kijk- en luistergeld werd in 2002 afgeschaft in Vlaanderen en Brussel en in 2003 met ongeveer 30 procent verminderd in Wallonië. Aangezien de impact van die maatregelen bij de opstelling van het prijsindexcijfer in twee stappen (de helft in april, de helft in oktober) werd verrekend, droegen ze zowel in 2002 als in 2003 bij tot een daling van de NICP-inflatie van ongeveer 0,3 procentpunt.

Ondanks het optrekken van de energiebijdrage op motorbrandstoffen (augustus 2003) en de accijnsverhogingen in de loop van september, waren benzine en diesel aan de pomp gemiddeld in 2003 slechts 0,7 % duurder dan in 2002, wat toe te schrijven

(8) Om die fundamentele tendens te berekenen wordt de inflatie gezuiverd voor de impact van prijsveranderingen van administratieve aard en van het prijsverloop van traditioneel sterk volatiele componenten. Worden daarom uitgesloten bij de berekening van de onderliggende inflatie: het effect van wijzigingen van BTW, accijnzen en andere indirecte belastingen, de verkeersbelasting, het kijk- en luistergeld, alsook het prijsverloop van waterverbruik, energie, tabak, alcohol, vleesproducten en verse groenten en fruit.

was aan het prijsverloop van de ruwe aardolie. Uitgedrukt in dollar lag de Brent olieprijs in 2003 weliswaar 15 % hoger dan in 2002 (28,8 USD per vat in 2003 tegen 25,0 USD in 2002), maar de appreciatie van de euro compenseerde die stijging meer dan volledig (25,4 euro per vat in 2003 tegen 26,5 euro in 2002). De NICP-inflatie werd vorig jaar ook gedrukt door het prijsverloop van de energieproducten voor verwarming en verlichting, die gemiddeld over het jaar 0,7 % lager lagen dan een jaar eerder. Die terugval was in hoofdzaak nog een gevolg van de sterke verminderingen van de tarieven voor gas en elektriciteit die in de loop van 2002 werden doorgevoerd, om de prijzen van die producten meer in lijn te brengen met die in de buurlanden.

FIGUUR 15 Opsplitsing van het indexcijfer der consumptieprijzen
Bijdrage (in %) tot de consumptieprijsinflatie

Bron: FOD Economie, FPB

In 2004 zou de NICP-inflatie gemiddeld 1,5 % bedragen. Hoewel dit cijfer nauwelijks verschilt van de inflatie in 2003 (1,6 %), zou de samenstelling van de inflatie wel verschillen. De lichte terugval is immers het resultaat van twee tegengestelde bewegingen.

Eenzijds zou de onderliggende inflatie beduidend afnemen (van 2,0 % in 2003 tot 1,6 % dit jaar). Gedurende bijna het volledige jaar 2003 bleef de onderliggende inflatie schommelen rond het peil van 2 %. Tijdens de laatste maanden van het jaar werd een daling ingezet; in januari 2004 bedroeg de onderliggende inflatie 1,75 %. Als gevolg van de voorbijgaande appreciatie van de euro en de matige ontwikkeling van de loonkosten per eenheid product, zou de onderliggende inflatie verder afkoelen tot 1,5 % tegen het einde van het jaar. De doorrekening in de consumptieprijzen van de goedkopere invoer ver-

loopt immers met een zekere vertraging en die vertraagde effecten zouden zich tijdens de komende maanden verder manifesteren.

Anderzijds dooft dit jaar het neerwaartse effect van de afschaffing/vermindering van het kijk- en luistergeld zo goed als uit. Sedert oktober 2003 speelt op de jaar-op-jaargroeivoet van het NICP immers enkel nog het neerwaartse effect van de verlaging van het kijk- en luistergeld in Wallonië, en vanaf april 2004 wordt dit effect gehalveerd, waarna het vanaf oktober 2004 volledig verdwijnt. Over het volledige jaar 2004 blijft de impact van de verlaging van het kijk- en luistergeld beperkt tot -0,05 %-punt.

De Brent olieprijs, die sedert het begin van dit jaar meer dan 30 USD per vat bedraagt, zou licht terugvallen tot ongeveer 28 USD tegen het einde van het jaar⁹, wat voor 2004 zou resulteren in een gemiddelde olieprijs van 29,9 USD per vat, tegen 28,8 USD in 2003. Dankzij de appreciatie van de euro zou de ruwe aardolieprijs uitgedrukt in euro echter bijna

(9) Technische hypothese gebaseerd op de eind januari 2004 geldende noteringen op de termijnmarkten. Het niveau van 28 USD per vat stemt overeen met de bovenkant van de prijsvork die door de Opec wordt gehanteerd.

7 % onder het gemiddeld peil van vorig jaar uitkomen. Het prijsverloop van de ruwe aardolie zou er, ondanks voorziene accijnsverhogingen¹⁰ op benzine en diesel, voor zorgen dat de energieproducten dit jaar een licht negatieve bijdrage leveren tot de inflatie.

De gezondheidsindex zou gemiddeld in 2004 met 1,4 % toenemen. Net als vorig jaar is de ietwat hogere groei van de NICP-inflatie in vergelijking met de gezondheidsindex toe te schrijven aan de sterke stijging van de tabaksprijzen als gevolg van een verhoging van de indirecte belastingen.¹¹

(10) Via het zogenaamde 'kliksysteem' wordt dit jaar de helft van elke prijsverlaging voor benzine en diesel aan de pomp gecompenseerd door een verhoging van de accijnzen, die daarna permanent van kracht blijft, tot een maximale accijnsverhoging van 0,028 euro per liter wordt bereikt. Tot dusver werd dit jaar enkel reeds de accijns op diesel een keer verhoogd (begin februari). In deze projectie wordt verondersteld dat de maximale accijnsverhoging tegen het midden van het jaar zal bereikt zijn.

(11) De verhoging van de specifieke accijns op tabak begin 2004 (met afgeleide effecten op de ad valorem accijns en het btw-bedrag) leidt tot een stijging van de sigarettenprijs met ongeveer 5 %.

►► Indexering overheidslonen en sociale uitkeringen

Als gevolg van de overschrijding van de spilindex in mei 2003, werden de sociale uitkeringen in juni 2003 en de lonen en wedden van het overheidspersoneel in juli 2003 met 2 % aangepast aan de toegenomen levensduurte.¹² Overeenkomstig de maandvooruitzichten voor de gezondheidsindex zou de spilindex (momenteel 113,87) in 2004 niet overschreden worden.

(12) De programmawet van 2 januari 2001 (BS 13.01.2001) (art. 24-26) heeft de indexwetten van augustus 1971 en maart 1977 gewijzigd. Met ingang van begin 2001 worden de sociale uitkeringen geïndexeerd één maand nadat de afgevlakte (4-maands gewogen gemiddelde) gezondheidsindex de spilindex bereikt. De indexeringsmodaliteiten voor de wedden van het overheidspersoneel bleven ongewijzigd, d.w.z. dat die twee maanden na het overschrijden van de spilindex aangepast worden aan de gestegen levensduurte.

➤➤ Loonontwikkeling in de marktsector

Ontwikkeling van de loonkosten

In 2003 namen de bruto-uurlonen van de loontrekkenden in de marktsector in reële termen (vóór indexering) toe met amper 0,7 %. Dit lage cijfer was te wijten aan de geringe CAO-loonstijgingen en de matige loondrift in de context van de aanhoudende zwakte op de arbeidsmarkt. Mogelijk had ook de daling van de personenbelasting een remmende

impact op de loonontwikkeling. In nominale termen (inclusief indexering) stegen de bruto-uurlonen met 2,0 %. De totale werkgeversbijdragen (legale, extra-legale en fictieve) evolueerden grosso modo in lijn met de brutoloonmassa, zodat de groei van de nominale loonkosten per uur (2,1 %) nauwelijks verschilde van die van de brutolonen.

TABEL 1 Opbouw van de loonkosten in de marktsector

	2003	2004
Nominale uurloonkosten	2.1	2.9
Verhoging als gevolg van:		
Automatische loonindexering	1.3	1.5
Totale werkgeversbijdragen ^a	0.1	-0.3
Bruto uurloonstijging vóór indexering ^b	0.7	1.7

a. Wettelijke, extra-legale en fictieve werkgeversbijdragen.

b. Reële conventionele loonstijgingen plus loondrift.

Dit jaar zouden de reële brutolonen per uur in de marktsector met 1,7 % stijgen. Die verwachte toename is hoger dan vorig jaar. In het centraal akkoord voor de periode 2003-2004 van eind 2002, werd immers overeengekomen het zwaartepunt van de reële conventionele loonsverhogingen in de mate van het mogelijke naar 2004 te verschuiven. Bovendien biedt ook de geleidelijk opklarende toestand van de arbeidsmarkt dit jaar meer ruimte voor loonstijgingen. Rekening houdend met een verwachte automatische loonindexering van 1,5 % zouden de nominale brutolonen per uur met 3,2 % toenemen. Onder meer als gevolg van toenemende voorzieningen voor extra-legale pensioenen (tweede pijler) zou de impliciete voet (in procent van de brutoloonmassa) van de extra-legale en fictieve werkgeversbijdragen dit jaar stijgen. Die toename wordt echter meer dan gecompenseerd door bijkomende verminderingen van werkgeversbijdragen aan de sociale zekerheid (cf. infra). Per saldo zou de impliciete werkgeversbijdragevoet (in procent van de brutoloonmassa) in ruime zin¹³ dit jaar dalen (van 33,8 % in 2003 tot 33,4 % in 2004), zodat de nominale loonkosten per uur (2,9 %) minder sterk zouden toenemen dan de brutolonen.

Sedert 1997 vindt de loonvorming in de privé-sector in België plaats in het kader van de wet van 26 juli 1996 ter bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen. Die wet heeft tot doel de Belgische loonontwikkeling af te stemmen op het gemiddelde verloop in de drie buurlanden. In toepassing van die wet sloten de sociale gesprekspartners eind 2002 een centraal akkoord af dat voorzorg in een indicatieve norm van 5,4 % (voor 2003 en 2004 samen) voor de loononderhandelingen op sectoraal en ondernemingsvlak. Aangezien de automatische loonindexering minder hoog zou zijn dan verwacht werd op het moment van het afsluiten van het centraal akkoord¹⁴ en als gevolg van de bijkomende patronale lastenverminderingen in 2004, valt de nominale uurloonkoststijging over 2003-2004 in deze projectie (5,0 %) iets lager uit dan de vooropgestelde loonnorm.

(13)D.w.z. de werkgeversbijdragen betaald aan de sociale zekerheid en de federale overheid, de fictieve bijdragen en de extra-legale bijdragen (betaald aan de verzekeringssector).

(14)In deze projectie bedraagt de indexering in de privé-sector slechts 2,8 % over beide jaren samen, tegenover 3,0 % verwacht eind 2002.

Werkgeversbijdrageverminderingen en loonsubsidies

Onderstaande tabel toont de ex ante loonlastenverlagingen toegekend aan de ondernemingen. De verhoging van de loonlastenverlagingen met 560 miljoen euro naar 4 233 miljoen euro in 2004 is zowel toe te schrijven aan de werkgeversbijdragen (plus 449 miljoen euro), vooral via de structurele vermindering, als aan de loonsubsidies (plus 111 miljoen euro). De toename van de loonsubsidies gebeurt

zowel via de uitbreiding van bestaande programma's (sociale maribelmaatregel, de RVA-vergoedingen aan activaplanwerknemers) als via een nieuwe lastenverlaging ten gunste van nacht- en ploegenarbeid onder de vorm van een gedeeltelijke niet-doorstorting van de bedrijfsvoorheffing door de werkgevers aan de overheid.

TABEL 2 Ex ante loonlastenverlagingen in de marktsector 1995-2004
(mln. euro)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Werkgeversbijdrageverminderingen	1035	1306	1185	1521	1495	2564	2934	2996	3122	3571
Loonsubsidies	0	0	13	86	210	367	511	461	551	662
Totaal werkgevers	1035	1306	1198	1607	1705	2930	3445	3458	3673	4233

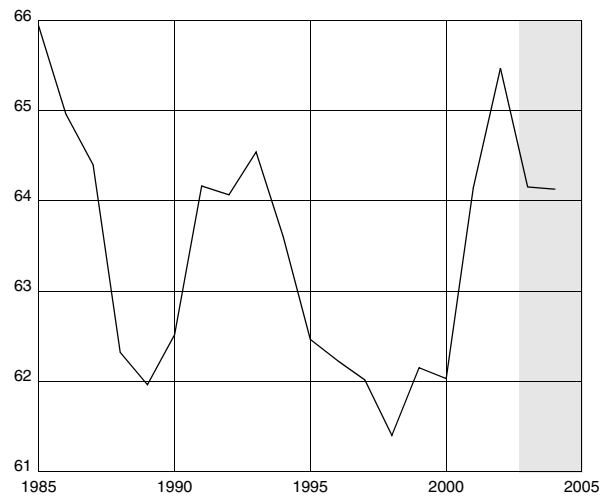
Ontwikkeling van de loonquote

De daling van de loonquote¹⁵ die tijdens de jaren 1994-1998 optrad, werd in de daarop volgende vier jaar omgebogen. In 2002 bevond de loonquote zich zelfs boven het vorige hoogtepunt van 1993. De vrij gevoelige toename van de loonquote in 2001 en 2002 kan worden toegeschreven aan twee factoren. Ten eerste namen de lonen vóór indexering sterker toe dan de groei van de productiviteit. Het verschil tussen beide was vooral opvallend in 2001, toen de productiviteit een negatieve groei voet te zien gaf. Ten tweede lag in 2001-2002 de loonindexering in de privé-sector (4,9 %) een stuk hoger dan de groei van de deflator van de toegevoegde waarde (3,0 %).

De gevoelige daling van de loonquote in 2003 weer spiegelt de geboekte ruilvoetwinsten, die zich vertalen in een sterkere toename van de deflator van de toegevoegde waarde (1,9 %) in vergelijking met de loonindexering (1,3 %), de gematigde stijging van de reële brutolonen (0,7 %, cf. supra) en de opstoot in de groei van de arbeidsproductiviteit (2,1 % voor de totale marktsector). Die laatste is in grote mate een cyclisch fenomeen en vormt tot op zekere hoogte het spiegelbeeld van de negatieve productiviteitsgroei in 2001: als gevolg van het feit dat de werkgelegenheid met vertraging reageert op de economische activiteit, scheerde de gemeten arbeidsproductiviteit hoge toppen tijdens het conjunctuurherstel gedurende de tweede jaarhalf van 2003.

(15) Hier berekend als het aandeel van de loonkosten in de toegevoegde waarde van de institutionele sector van de ondernemingen.

FIGUUR 16 Ontwikkeling van de loonquote
In procent van de toegevoegde waarde,
sector van de ondernemingen

Bron: INR, FPB

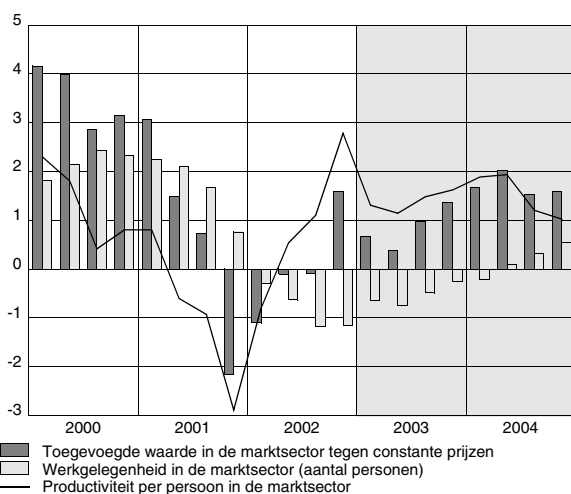
In 2004 zou de loonquote zich handhaven op het peil van vorig jaar. Het positieve verschil tussen productiviteitsgroei en reële loonkoststijging, dat vorig jaar leidde tot een duidelijke terugval van de loonquote, zou dit jaar verdwijnen als gevolg van sterkere loonkostenstijgingen en een terugkeer van de productiviteitsgroei naar een cyclisch neutraal niveau.

4. Vraag en aanbod van arbeid

De jaar-op-jaargroei van de toegevoegde waarde in de marktsector boette in 2003 aan dynamiek in tijdens de eerste jaarhelft, maar trok terug aan tijdens de tweede jaarhelft. Nochtans bleef - bij een licht oplopende groei van de productiviteit - de werkgelegenheid jaar-op-jaar krimpen tijdens het volledige afgelopen jaar. Kwartaal-op-kwartaal (en seizoen-gezuiverd) nam de werkgelegenheid in de marktsector tijdens het vierde kwartaal weliswaar nog nauwelijks af.

In de eerste helft van 2004 zou de jaar-op-jaargroei van de toegevoegde waarde verder versterken vooraleer enigszins af te zwakken tijdens de laatste twee kwartalen. Jaar-op-jaar zou de werkgelegenheid in de marktsector slechts beginnen toenemen vanaf het tweede kwartaal (+0,1 %). Die toename zou geleidelijk aan kracht winnen en 0,6 % bedragen tijdens het vierde kwartaal. In de loop van 2004 zouden daardoor 18 000 jobs gecreëerd worden in de marktsector.

FIGUUR 17 Toegevoegde waarde, werkgelegenheid en productiviteit in de marktsector
Jaar-op-jaar groeivoeten

Bron: INR, FPB

In jaargemiddelde liep de productiviteitsgroei per persoon in de marktsector op van 0,9 % in 2002 naar 1,7 % in 2003. De gemiddelde arbeidsduur daalde echter minder sterk in 2003 (met 0,4 %) dan in 2002 (met 0,7 %), zodat het verschil in productiviteitsgroei per uur (toename met 2,1 % in 2003 en met 1,6 % in 2002) minder uitgesproken was. Dat de gemiddelde arbeidsduur daalde in beide jaren kan in de eerste plaats toegeschreven worden aan het feit dat deeltijdarbeid terug in de lift zit sinds 2002. Die stijging van deeltijdarbeid gaat trouwens gepaard met een forse toename van het aantal gesubsidieerde deeltijdse loopbaanonderbrekingen (+18 900 personen in 2002; +27 200 personen in 2003). Het aantal werknemers met een deeltijdse

loopbaanonderbreking steeg daardoor van 2,4 % van de loon-en weddetrekkende werkgelegenheid in 2001 naar 3,8 % in 2003. In de tweede plaats daalt in een aantal bedrijfstakken de wettelijke arbeidsduur naar maximaal 38 uur per week vanaf 2003; ook die factor drukte de evolutie van de gemiddelde arbeidsduur. Ten slotte was de daling van de arbeidsduur sterker in 2002 dan in 2003 omdat tijdens dat jaar de neergaande conjunctuur een grotere negatieve impact had op het aantal gepresteerde uren per voltijdse werknemer.

De conjuncturele herleving zou in 2004 aanleiding geven tot een licht positief effect op het aantal gepresteerde uren per voltijdse werknemer, wat volstaat om de neerwaartse invloed op de gemiddelde arbeidsduur vanwege de trend naar meer deeltijdarbeid teniet te doen. De productiviteit zou bijgevolg in 2004 even sterk stijgen per werknemer als per gewerkt uur (met 1,8 %), wat inhoudt dat zowel het arbeidsvolume als de werkgelegenheid in de marktsector zouden toenemen met 0,2 %.

De productiviteitsevoluitie wordt getemperd door de matige evolutie van de reële loonkosten tijdens de periode 2003-2004. De bijkomende lastenverminderingen waartoe vorig jaar besloten werd dragen daartoe bij, maar komen slechts op kruissnelheid vanaf 2005. Hun impact op de werkgelegenheids-evolutie is nog relatief bescheiden tijdens het lopende jaar. Ook de verdere uitbreiding van het aantal activeringen dat gesubsidieerd wordt door de RVA drukt de productiviteitsgroei enigszins. Hun aantal binnen de marktsector neemt toe met 8 800 personen in 2003 en met 7 000 personen in 2004, als gevolg van het toenemend beroep dat gedaan wordt op de maatregel die de voormalige 'dienstenbanen' en het 'voordeelbanenplan' samsmelt tot een veralgemeend activeringsprogramma. Via de uitbreiding van het 'dienstencheque-programma' wordt eveneens een extra impuls gegeven aan de creatie van jobs voor laaggeschoolden binnen de sector der ondernemingen. Een belangrijk gedeelte van die activiteiten gaat echter gepaard met het omzetten van zwartwerk (bij gezinnen) in reguliere arbeid (bij ondernemingen); daarvan gaat geen netto-impact uit op de globale gemeten werkgelegenheid.

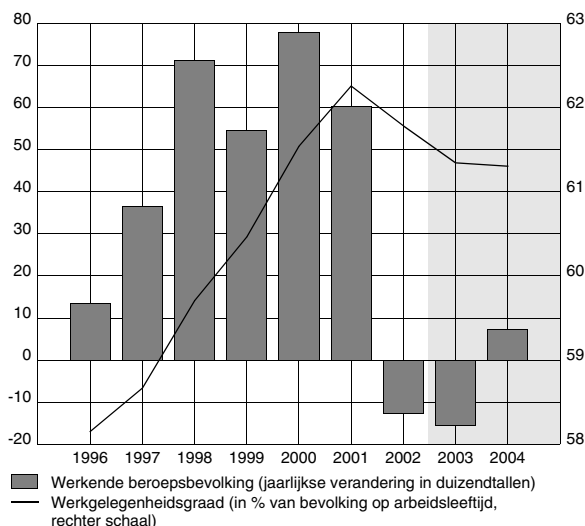
Vorig jaar daalde de werkgelegenheid in de privé-sector nog met 17 100 personen¹⁶. Dat gegeven zorgt voor een negatief overloopeffect in 2004, zodat, ondanks de creatie van 19 900 bijkomende arbeidsplaatsen in de loop van het jaar, het jaargemiddelde van de werkgelegenheid in de privé-sec-

(16)Die raming is onderhevig aan een grotere foutenmarge dan gebruikelijk, omdat op dit moment - tegen de traditie in - voor het afgelopen jaar nog nauwelijks administratieve brondata voor werkgelegenheid beschikbaar zijn.

tor slechts 8 700 personen hoger zou liggen dan het afgelopen jaar. Rekening houdend met de ontwikkeling van de werkgelegenheid bij de overheid (lichte toename in 2003; lichte afname in 2004) en van het saldo van de grensarbeid, zou de totale werkende bevolking dalen met 15 500 personen in 2003, maar stijgen met 7 200 personen in 2004.

De bevolking op arbeidsleeftijd neemt - ook na het afsluiten van de regularisatiecampagne - nog fors toe in 2003 (met 23 400 personen) en in 2004 (met 16 200 personen). De toename van het aantal werkende personen in 2004 is net voldoende groot om de werkgelegenheidsgraad¹⁷ op hetzelfde peil (61,3 %) te houden als vorig jaar, na twee opeenvolgende jaren van daling (in 2001 bedroeg de werkgelegenheidsgraad nog 62,3 %, in 2002 61,8 %).

FIGUUR 18 Ontwikkeling van de werkgelegenheid en de werkgelegenheidsgraad
Jaargemiddelden

Bron: FOD Werkgelegenheid, FPB

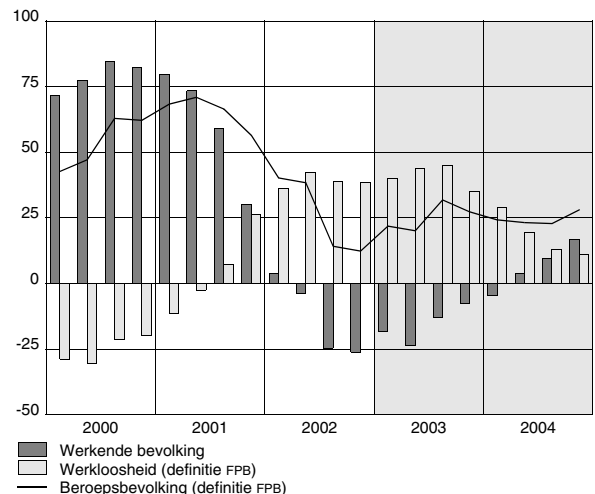
De conjuncturele inzinking heeft een halt toegeroepen aan de gestage afname van het aantal voltijdse bruggepensioneerden. In jaargemiddelde daalde het aantal mensen in dat statuut nog van 134 800 personen in 1996 naar 106 500 personen in 2002, ondanks de voortschrijdende vergrijzing van de werkgelegenheid, die de voedingsbodemp voor de instroom in het statuut doet vergroten. Sinds begin 2002 viel de maand-op-maanddaling van het aantal bruggepensioneerden echter sterk terug. Sedert begin 2003 mag zelfs ronduit van een kentering gesproken worden: sindsdien nam het aantal bruggepensioneerden toe met afgerond 3 500 personen, zonder dat aan die dynamiek vooralsnog een einde is gekomen. In jaargemiddelde steeg hun aantal daardoor reeds met 1 400 personen in 2003 en is in

(17) Hier gemeten als de verhouding tussen de totale werkende bevolking (concept nationale rekeningen, inclusief werkende personen van 65 jaar en ouder) en de bevolking op arbeidsleeftijd (15 tot en met 64 jaar).

2004 een stijging van dezelfde grootteorde (met 1 500 personen) te verwachten. De minder goede conjuncturele omstandigheden zorgen dus op die manier voor een duurzaam negatief effect op de ontwikkeling van het arbeidsaanbod.

Ook de demografie draagt nog nauwelijks bij tot de ontwikkeling van het arbeidsaanbod. De bevolking op arbeidsleeftijd stijgt nog wel, maar terzelfdertijd neemt het gewicht van (oudere) leeftijdsklassen, waarvan de activiteitsgraden op een lager peil liggen, toe. Desalniettemin blijft de beroepsbevolking¹⁸ verder toenemen, met 25 300 personen in 2003 en met 24 600 personen in 2004, onder impuls van de structurele tendens naar hogere participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt (nog versterkt omdat de pensioengerechtigde leeftijd voor vrouwen vanaf januari 2003 met één jaar verhoogd is).

FIGUUR 19 Ontwikkeling van de werkende bevolking, de werkloosheid en de beroepsbevolking
Jaar-op-jaar verandering in duizendtallen

Bron: INR, RVA, FPB

De jaar-op-jaargroei van de werkende bevolking zou in 2004 minder groot zijn dan de stijging van de beroepsbevolking, zodat jaar-op-jaar de werkloosheid¹⁹ blijft toenemen gedurende het volledige lopende jaar. In jaargemiddelde kwamen er in 2003 nog eens 40 800 werklozen bij, na de reeds gevoelige aanwas met 39 100 personen in 2002. Mede ten gevolge van een sterk overloopeffect blijft ook in 2004 de werkloosheid in jaargemiddelde aanzienlijk toenemen (met 17 400 personen). De werkloosheidsgraad (definitie FPB) blijft daardoor stijgen, van 13,3 % in 2002 naar 14,1 % in 2003 en naar 14,4 % in 2004. De werkloosheidsgraad die door Eurostat gehanteerd wordt voor België (bron:

(18) In ruime zin, inclusief niet-werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen ('oudere werklozen').

(19) In ruime zin: de bij de regionale instanties voor arbeidsbemiddeling geregistreerde werkzoekenden plus de 'oudere werklozen'.

arbeidskrachtenenquête; in jaargemiddelde) zou toenemen van 7,3 % in 2002 naar 8,0 % in 2003 en naar 8,2 % in 2004.

Binnen de werkloosheid in ruime zin (definitie FPB) wordt de invloed voelbaar van de maatregel die de bodemleeftijd voor het verwerven van het statuut van 'niet-werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werkloze' ('oudere werkloze') geleidelijk optrekt van 50 jaar naar 56 jaar vanaf midden 2002, 57 jaar vanaf midden 2003 en 58 jaar vanaf midden

2004. Het aantal mensen dat vervroegd uittreedt uit de arbeidsmarkt via dat statuut verdubbelde nog tussen 1995 en 2002 (van 70 000 naar 152 000 personen), maar zou onder impuls van de nieuwe maatregel zowel in 2003 (met 5 900 personen) als in 2004 (met 5 600 personen) afnemen. Het aantal werkzoekenden van 50 jaar of meer met een uitkering zou echter terzelfdertijd sterk toenemen, zowel in 2003 (met 13 300 personen) als in 2004 (met 18 500 personen).

➤➤ Bijlage

Tabel A.	Internationale omgeving en financiële indicatoren
Tabel B.1.	Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën tegen lopende prijzen
Tabel B.2.	Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën tegen constante prijzen
Tabel B.3.	Deflatoren van het bbp en de belangrijkste bestedingscategorieën
Tabel B.4.	Loonmassa in de marktsector: evolutie en determinanten
Tabel B.5.	Situatie op de arbeidsmarkt
Tabel B.5.bis	Situatie op de arbeidsmarkt - detail
Tabel B.6.	Rekening van de particulieren
Tabel B.7.	Reëel beschikbaar inkomen van particulieren
Tabel B.8.	Rekening van de ondernemingen
Tabel B.9.	Verrichtingen met het buitenland

Tabel A. Internationale omgeving en financiële indicatoren*Groeivoeten - tenzij anders vermeld*

	01	02	03	04
Volume buitenlandse afzetmarkten van België	1.1	1.3	3.0	6.7
Nominale effectieve wisselkoers voor België (1) (2)	0.5	1.0	3.8	1.6
Wisselkoers van de euro in dollar (aantal dollars voor 100 euro) (2)	89.5	94.3	113.2	125.9
Wereldhandelsprijzen				
Goederen excl. energie (in euro) (3)	0.1	-2.1	-4.6	-1.2
Energie (Brent-olieprijs: USD per barrel)	24.4	25.0	28.8	29.9
Rentevoeten eurogebied (peil)				
Korte rente (EURIBOR op 3 maand) (2)	4.3	3.3	2.3	2.1
Lange rente (10 jaar) (2) (4)	5.0	4.9	4.1	4.3
Rentevoeten België (peil)				
Korte rente (interbancair tarief, 3 maand)	4.2	3.3	2.3	2.1
Lange rente (OLO, 10 jaar)	5.1	5.0	4.1	4.3

(1) Een positief (negatief) teken wijst op een appreciatie (depreciatie)

(2) Toekomstige waarden: technische hypothese berekend op basis van termijnkoersen

(3) Gewogen gemiddelde van de goederenuitvoerprijzen (excl. energie) van onze handelspartners

(4) Gewogen gemiddelde voor de landen van het eurogebied

Tabel B.1. Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën tegen lopende prijzen*Miljarden euro*

	01	02	03	04
Consumptieve bestedingen van de particulieren	138.56	141.51	146.51	151.23
Consumptieve bestedingen van de overheid, waarvan:	55.09	58.06	60.83	63.08
a. Netto-aankopen van goederen en diensten	4.82	5.27	5.34	5.44
b. Lonen, wedden en pensioenen	29.54	31.17	32.33	33.26
c. Sociale uitkeringen in natura	16.69	17.41	18.88	20.04
Bruto vaste kapitaalvorming	53.09	51.56	52.52	53.99
a. Bedrijfsinvesteringen (1)	36.67	35.02	35.47	36.36
b. Overheidsinvesteringen	3.96	4.09	4.15	4.26
c. Investeringen in woongebouwen	12.46	12.45	12.90	13.38
Voorraadwijziging	-1.10	-0.59	0.04	-0.04
Totaal van de nationale bestedingen	245.65	250.54	259.90	268.26
Uitvoer van goederen en diensten	217.80	218.02	220.56	230.44
Invoer van goederen en diensten	209.65	208.54	212.30	220.55
Bruto binnenlands product	253.80	260.01	268.15	278.15
Bruto nationaal inkomen	258.01	265.97	272.68	282.57

(1) Inbegrepen zelfstandigen en izw's

Tabel B.2. Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën tegen constante prijzen

<i>Groeivoeten</i>	01	02	03	04
Consumptieve bestedingen van de particulieren	0.8	0.4	1.7	1.6
Consumptieve bestedingen van de overheid, waarvan:	2.7	1.9	2.3	1.6
a. Netto-aankopen van goederen en diensten	2.4	8.5	-0.3	0.3
b. Lonen, wedden en pensioenen	1.4	1.0	1.1	0.8
c. Sociale uitkeringen in natura	5.5	1.7	5.7	3.5
Bruto vaste kapitaalvorming	0.3	-2.5	2.0	2.8
a. Bedrijfsinvesteringen (1)	2.2	-3.2	2.5	3.0
b. Overheidsinvesteringen	-12.5	1.6	-1.0	1.8
c. Investeringen in woongebouwen	-0.6	-1.7	1.3	2.7
Voorraadwijziging (2)	-0.6	0.7	0.5	0.0
Totaal van de nationale bestedingen	0.4	0.8	2.4	1.8
Uitvoer van goederen en diensten	1.3	1.0	1.6	4.9
Invoer van goederen en diensten	1.1	1.2	3.1	4.8
Netto-uitvoer (2)	0.2	-0.1	-1.2	0.2
Bruto binnenlands product	0.6	0.7	1.1	2.0
Reëel bruto binnenlands inkomen	0.6	1.4	1.8	2.4
Reëel bruto nationaal inkomen	0.4	2.0	1.2	2.3

(1) Inbegrepen zelfstandigen en izw's

(2) Bijdrage tot de groei van het bbp

Tabel B.3. Deflatoren van het bbp en de belangrijkste bestedingscategorieën

<i>Groeivoeten</i>	01	02	03	04
Consumptieve bestedingen van de particulieren	2.5	1.7	1.8	1.6
Consumptieve bestedingen van de overheid, waarvan:	2.4	3.4	2.4	2.1
a. Netto-aankopen van goederen en diensten	1.2	0.7	1.7	1.5
b. Lonen, wedden en pensioenen	3.0	4.5	2.5	2.0
c. Sociale uitkeringen in natura	2.1	2.5	2.6	2.5
Bruto vaste kapitaalvorming	0.6	-0.4	-0.1	-0.0
a. Bedrijfsinvesteringen (1)	0.4	-1.3	-1.2	-0.5
b. Overheidsinvesteringen	0.8	1.6	2.5	0.8
c. Investeringen in woongebouwen	1.1	1.6	2.3	1.0
Totaal van de nationale bestedingen	1.8	1.2	1.3	1.4
Uitvoer van goederen en diensten	1.5	-0.9	-0.4	-0.4
Invoer van goederen en diensten	1.5	-1.7	-1.3	-0.9
Ruilvoet	-0.0	0.8	0.8	0.5
Bruto binnenlands product	1.8	1.7	2.0	1.7
<i>Pro memorie:</i>				
Deflator van de totale finale vraag	1.6	0.2	0.5	0.5
Bijdrage van:				
(a) Kosten van binnenlandse oorsprong = (a1)+(a2)+(a3)	1.0	0.9	1.1	1.0
(a1) Loonkosten per product	1.4	0.9	0.2	0.4
(a2) Netto indirecte belastingen per product	-0.1	0.2	0.1	0.3
(a3) Winstmarges per product (2)	-0.3	-0.2	0.9	0.3
(b) Invoerkosten	0.7	-0.8	-0.6	-0.5

(1) Inbegrepen zelfstandigen en izw's

(2) Bruto-exploitatieoverschot van de nationale economie en gemengd inkomen van de zelfstandigen

Tabel B.4. Loonmassa in de marktsector: evolutie en determinanten*Jaargemiddelde groeivoeten, tenzij anders vermeld*

	01	02	03	04
<i>Loontrekkenden in de marktsector</i>				
Loonkost per werkelijk arbeidsuur	3.9	5.0	2.1	2.9
Loonkost per persoon	3.6	4.4	1.7	2.9
Brutoloon per werkelijk arbeidsuur	3.6	4.8	2.0	3.2
Brutoloon per persoon	3.4	4.1	1.7	3.2
Indexering	2.6	2.3	1.3	1.5
Brutoloon per werkelijk arbeidsuur voor indexering	1.0	2.4	0.7	1.7
Brutoloon per persoon voor indexering	0.7	1.8	0.4	1.6
Werkgelegenheid loontrekkenden (in aantal uren)	2.1	-1.5	-0.9	0.3
Werkgelegenheid loontrekkenden (in aantal personen)	2.4	-0.9	-0.6	0.4
Loonmassa inclusief werkgeversbijdragen (1)	6.0	3.4	1.1	3.3
Loonmassa exclusief werkgeversbijdragen	5.8	3.2	1.1	3.5
<i>Impliciete bijdragevoeten (in % van brutoloonmassa)</i>				
Werkgeversbijdragen (sensu lato) (1)	33.4	33.7	33.8	33.4
Werkgeversbijdragen (sensu stricto) (2)	24.7	24.8	24.7	24.2
Werknemersbijdragen (3)	11.1	11.2	11.1	11.2
<i>Inflatie en indexering</i>				
Inflatie: nationaal indexcijfer der consumptieprijzen	2.5	1.6	1.6	1.5
Inflatie: gezondheidsindex	2.7	1.8	1.5	1.4
Indexering lonen en wedden overheidssector	2.3	2.7	1.3	1.2
Indexering sociale prestaties	2.5	2.7	1.3	0.8
<i>Marktsector (loontrekkenden en zelfstandigen)</i>				
Toegevoegde waarde in constante prijzen	0.9	0.1	1.1	2.0
Arbeidsvolume (in aantal uren)	1.6	-1.5	-0.9	0.2
Productiviteit per werkelijk arbeidsuur	-0.7	1.6	2.1	1.8

(1) Inclusief fictieve, extra-legale en werkgeversbijdragen ontvangen door de federale overheid

(2) Werkgeversbijdragen ontvangen door de sociale zekerheid

(3) Exclusief vrijwillige werknemersbijdragen

Tabel B.5. Situatie op de arbeidsmarkt*Duizendtallen, jaargemiddelden*

	01	02	03	04
I. Totale bevolking (II+III)	10286.6	10332.8	10367.8	10391.2
I.bis Bevolking op arbeidsleeftijd	6743.3	6774.4	6797.8	6814.0
II. Inactieve bevolking (concept FPB)	5483.5	5503.4	5513.1	5512.0
III. Beroepsbevolking (concept FPB) (IV+V+VI)	4803.1	4829.4	4854.6	4879.2
IV. Binnenlandse werkgelegenheid	4148.4	4136.0	4120.7	4127.7
(a) Loon- en weddetrekkenden	2718.0	2694.6	2680.0	2691.4
(b) Zelfstandigen	682.8	679.4	676.9	674.2
(c) Overheidsadministratie (1)	747.6	762.0	763.8	762.1
V. Grensarbeid (saldo)	50.0	49.6	49.4	49.6
VI. Werkloosheid (concept FPB)	604.7	643.8	684.6	701.9
(a) Werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen	346.9	375.4	412.8	430.4
(b) Overige verplicht ingeschreven werklozen	71.1	77.8	84.7	87.2
(c) Niet verplicht ingeschreven werkzoekenden	38.9	38.2	40.7	43.5
(d) Oudere niet werkzoekende uvw's (2)	147.9	152.3	146.4	140.8
Werkloosheidsgraad (VI/III)	12.6	13.3	14.1	14.4
Activiteitsgraad (III/I.bis)	71.2	71.3	71.4	71.6
Werkgelegenheidsgraad (IV+V/I.bis)	62.3	61.8	61.3	61.3
<i>Pro memorie</i>				
Werkloosheidsgraad (Eurostat standaard)	6.7	7.3	8.0	8.2

(1) Inclusief doorstromingsprogramma's

(2) Stat Info definitie (op basis van betalingen)

Tabel B.5.bis Situatie op de arbeidsmarkt - detail*Duizendtallen, jaargemiddelden*

	01	02	03	04
I. Totale bevolking (II+III)	10286.6	10332.8	10367.8	10391.2
I.bis Bevolking op arbeidsleeftijd	6743.3	6774.4	6797.8	6814.0
II. Inactieve bevolking (concept FPB)	5483.5	5503.4	5513.1	5512.0
<i>waarvan: met RVA-uitkering</i>	171.9	170.1	171.6	174.8
- Vrijgestelden om sociale en familiale redenen (1)	9.2	8.0	6.7	5.8
- Vrijgestelden om reden van studies (1)	12.7	14.4	15.4	16.5
- Volledige loopbaanonderbreking (1)(2)	29.9	29.7	28.4	28.1
- Conventioneel voltijds brugpensioen (1)	110.0	106.5	107.9	109.4
- Volledig werklozen in beroepsopleiding (1)	10.2	11.6	13.2	15.0
III. Beroepsbevolking (concept FPB) (IV+V+VI)	4803.1	4829.4	4854.6	4879.2
IV. Binnenlandse werkgelegenheid	4148.4	4136.0	4120.7	4127.7
<i>waarvan: ingeschreven bij RVA/BGDA/FOREM/VDAB (3):</i>	254.0	266.1	288.9	308.9
<i>- met RVA-uitkering:</i>	155.3	179.3	217.7	238.7
* Deelt. IGU (4) + onvrijw. deelt. met uitkering (1)	38.1	40.0	42.1	45.3
* Activering (1)	33.2	36.3	45.6	52.0
** Plaatselijke werkgelegenheidsagentschappen (1)	16.4	16.7	17.1	16.6
** Herinschakelingsprogramma (1)	10.3	7.2	2.5	0.9
** Plan 'activa' (1)	0.8	7.4	20.6	28.7
** Herintegratie oudere werklozen (1)	0.0	0.0	0.3	0.7
** Doorstromingsprogramma (1)	5.7	5.0	5.1	5.1
** Eerste werkervaring (1)	0.0	0.0	0.0	0.0
* Gedeeltelijke loopbaanonderbreking (1)(2)	82.1	101.0	128.2	139.7
* Deelt. bruggepensioneerden (1)	1.2	1.2	1.1	1.0
* Volledig werklozen tewerkgesteld in beschutte werkplaats (1)	0.7	0.7	0.7	0.7
<i>- zonder RVA-uitkering:</i>	98.7	86.8	71.2	70.1
* Deelt. zonder IGU (4)	31.2	23.2	12.0	12.0
* Deeltijds werkende jongeren in wachttijd	10.8	11.0	10.7	9.6
* Vrij ingeschreven werkzoekenden en andere	56.7	52.7	48.6	48.6
V. Grensarbeid (saldo)	50.0	49.6	49.4	49.6
VI. Werkloosheid (concept FPB)	604.7	643.8	684.6	701.9
(a) Werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen	346.9	375.4	412.8	430.4
(b) Overige verplicht ingeschreven werklozen	71.1	77.8	84.7	87.2
- Jongeren in wachttijd	43.0	46.7	49.2	49.7
- Andere, waarvan:	28.1	31.1	35.5	37.5
* Aanspraak op overbruggingsuitkering (1)	0.3	0.3	0.3	0.4
(c) Niet verplicht ingeschreven werkzoekenden	38.9	38.2	40.7	43.5
(d) Oudere niet werkzoekende uvw's (1)	147.9	152.3	146.4	140.8
p.m. Uitkeringsgerechtigd na vrijwillig deeltijdse betrekking (1)	27.0	28.2	30.1	31.4
p.m. Tijdelijke werkloosheid (1) (budgettaire eenheden)	35.2	38.6	39.2	37.5
p.m. uvw-wz (1) - jaarlijkse verandering	-6.1	34.9	45.1	17.6

(1) Stat Info definities (op basis van betalingen)

(2) Inclusief tijdskrediet

(3) Zonder inbegrip van de tijdelijke werkloosheid

(4) Deeltijdse werknemers met behoud van rechten die al dan niet een inkomensgarantie-uitkering (IGU) genieten

Tabel B.6. Rekening van de particulieren (1)

Miljarden euro

	01	02	03	04
I. Lopende transacties				
a. Middelen	242.50	250.96	256.06	264.39
1. Netto-exploitatietoerschoot	7.77	7.79	7.75	8.21
2. Gemengd inkomen	22.81	23.04	23.89	24.80
3. Beloning van werknemers	137.17	142.59	144.99	149.60
Brutolonen	103.01	106.91	108.54	112.07
Werkelijke sociale premies ten laste van werkgevers	26.56	27.67	28.04	28.73
Toegerekende sociale premies ten laste van werkgevers	7.60	8.01	8.41	8.79
4. Netto-inkomen uit vermogen	24.11	23.90	23.20	23.40
Ontvangen rente	15.58	16.38	15.89	15.21
Betaalde rente (-)	5.78	5.67	5.91	6.02
Winstuitkeringen	9.92	8.70	8.85	9.59
Overige	4.40	4.49	4.36	4.63
5. Sociale uitkeringen	47.09	50.02	52.52	54.45
6. Overige netto-inkomensoverdrachten	2.02	1.86	2.09	2.18
7. Mutaties in voorzieningen pensioenverzekering	1.54	1.76	1.63	1.75
b. Bestedingen	226.03	232.40	238.90	246.54
1. Belastingen op inkomen en vermogen	36.15	37.15	37.57	38.80
2. Sociale premies, waarvan:	51.31	53.74	54.83	56.52
Werkelijke sociale premies	43.82	45.84	46.54	47.84
Toegerekende sociale premies	7.49	7.90	8.29	8.67
3. Consumptieve bestedingen	138.56	141.51	146.51	151.23
c. Nettobesparingen	16.47	18.56	17.16	17.85
II. Kapitaaltransacties				
a. Middelen	0.64	0.99	0.95	0.97
b. Bestedingen	7.22	7.32	7.29	8.46
1. Bruto vaste kapitaalvorming	14.78	14.82	15.30	15.84
2. Afschrijvingen (-)	8.80	8.88	9.43	9.67
3. Vermogensheffingen	1.21	1.27	1.32	2.19
4. Veranderingen in voorraden en saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	-0.05	-0.10	-0.10	-0.10
5. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa	-0.22	-0.03	-0.03	-0.03
6. Overige te betalen kapitaaloverdrachten	0.31	0.25	0.24	0.23
III. Vorderingenoverschoot (+) of tekort (-)	9.89	12.23	10.82	10.36
in % van het bbp	3.90	4.71	4.04	3.72

(1) Huishoudens (inbegrepen zelfstandigen) en izw's ten behoeve van huishoudens

Tabel B.7. Reëel beschikbaar inkomen van particulieren (1)

<i>Groeivoeten</i>	01	02	03	04
Primair bruto-inkomen	2.1	1.0	-0.3	1.4
<i>a. Lonen, waarvan:</i>	3.1	2.2	-0.1	1.6
Ondernemingen	3.5	1.8	-0.7	1.7
Overheid	1.9	3.8	1.9	1.3
Grensarbeiders	3.1	2.3	-0.9	0.6
<i>b. Bruto-exploitatietoerschoot en inkomen zelfstandigen</i>	-0.8	-0.8	1.6	2.3
Bruto-exploitatietoerschoot van particulieren	1.4	-1.1	1.2	2.5
Gemengd inkomen van zelfstandigen	-2.2	-0.7	1.9	2.2
<i>c. Netto-inkomen uit vermogen, waarvan:</i>	1.1	-2.5	-4.7	-0.7
Ontvangen rente	-1.5	3.4	-4.7	-5.8
Betaalde rente (-)	-0.3	-3.7	2.4	0.4
Winstuitkeringen	2.5	-13.8	0.0	6.5
Secundaire inkomensverdeling				
<i>a. Overdrachten aan particulieren, waarvan:</i>	2.9	3.9	3.4	2.1
Sociale uitkeringen	2.5	4.4	3.1	2.1
<i>b. Socialezekerheidspremies (-)</i>	3.7	3.0	0.2	1.5
Werkelijke sociale premies	3.5	2.8	-0.3	1.2
Toegerekende sociale premies	4.8	3.6	3.2	3.0
<i>c. Belastingen op inkomen en vermogen (-)</i>	2.7	1.0	-0.7	1.7
Bruto beschikbaar inkomen van de particulieren	1.7	1.3	0.7	1.6

(1) Huishoudens (inbegrepen zelfstandigen) en izw's ten behoeve van huishoudens

Tabel B.8. Rekening van de ondernemingen

Miljarden euro

	01	02	03	04
I. Lopende transacties				
a. Middelen	22.13	22.20	24.21	24.84
1. Netto-exploitatietoerschoot	28.28	26.16	29.35	30.58
2. Sociale premies	8.65	9.38	9.67	10.12
Werkelijke premies ten laste van de werkgevers	4.50	4.78	4.81	5.03
Premies ten laste van de werknemers	1.90	2.22	2.33	2.42
Toegerekende sociale premies	2.25	2.37	2.53	2.68
3. Netto-inkomen uit vermogen	-7.14	-6.29	-7.48	-8.29
4. Overige netto-inkomensoverdrachten	0.56	0.83	0.82	0.84
5. Indirect gemeten diensten van financiële intermediairs (-)	8.22	7.89	8.14	8.42
b. Bestedingen	17.55	18.31	18.42	18.56
1. Belastingen op inkomen en vermogen	8.38	8.41	8.23	7.91
2. Sociale uitkeringen	7.64	8.14	8.56	8.90
Particuliere sociale verzekering met fondsvorming	4.76	5.15	5.41	5.60
Rechtstreekse uitkeringen sociale verzekering door werkgevers	2.87	2.98	3.15	3.31
3. Mutaties in voorzieningen pensioenverzekering	1.54	1.76	1.63	1.75
c. Nettobesparingen	4.58	3.89	5.79	6.27
II. Kapitaaltransacties				
a. Middelen	2.52	3.13	4.00	2.40
b. Bestedingen	8.41	6.54	11.71	6.63
1. Bruto vaste kapitaalvorming	34.35	32.65	33.07	33.89
2. Afschrijvingen (-)	26.34	27.23	27.94	28.73
3. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa	0.60	0.30	0.11	0.11
4. Veranderingen in voorraden	-1.04	-0.53	0.13	0.05
5. Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	0.00	0.00	0.00	0.00
6. Te betalen kapitaaloverdrachten	0.83	1.34	6.35	1.31
III. Vorderingenoverschoot (+) of tekort (-)	-1.31	0.48	-1.92	2.04
in % van het bbp	-0.51	0.18	-0.72	0.73

Tabel B.9. Verrichtingen met het buitenland*Miljarden euro*

	01	02	03	04
I. Lopende verrichtingen				
a. Bestedingen	213.59	211.09	216.76	225.75
1. Invoer van goederen en diensten	209.65	208.54	212.30	220.55
2. Beloning van werknemers	1.09	1.20	1.21	1.32
3. Indirecte belastingen (op productie en invoer)	2.48	2.26	2.39	2.32
4. Netto-inkomen uit vermogen (-)	2.83	4.26	2.92	2.68
5. Overige netto-inkomensoverdrachten	1.54	1.69	2.10	2.50
6. Sociale premies	1.18	1.13	1.14	1.18
7. Sociale uitkeringen, exclusief overdrachten in natura	0.50	0.53	0.54	0.55
b. Middelen	223.77	224.28	226.89	237.00
1. Uitvoer van goederen en diensten	217.80	218.02	220.56	230.44
2. Beloning van werknemers	4.21	4.45	4.49	4.67
3. Subsidies	0.73	0.71	0.71	0.71
4. Belastingen op inkomen en vermogen	0.14	0.19	0.20	0.21
5. Sociale premies	0.38	0.42	0.43	0.46
6. Sociale uitkeringen, exclusief overdrachten in natura	0.50	0.48	0.50	0.51
c. Saldo van lopende verrichtingen	10.17	13.19	10.13	11.25
II. Kapitaalverrichtingen	-0.33	-0.37	-0.36	-0.35
1. Netto-kapitaaloverdrachten	-0.37	-0.32	-0.30	-0.29
2. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa (-)	-0.04	0.06	0.06	0.06
III. Vorderingenoverschot (+) of tekort (-) van de nationale economie	9.85	12.81	9.77	10.90
in % van het bbp	3.88	4.93	3.64	3.92

